

**#2918 SAYILI KARAYOLLARI TRAFİK KANUNU M. 116/1
KAPSAMINDA SÜRÜCÜNÜN TESPİT EDİLEMEDİĞİ
DURUMLARDA TESCİL PLAKASI SAHİBİ HAKKINDA
UYGULANAN İDARİ YAPTIRIMIN MASUMİYET
KARİNESİNE AYKIRILIĞI***

*(AS A VIOLATION OF THE PRESUMPTION OF INNOCENCE IMPOSING AN
ADMINISTRATIVE SANCTION ON THE REGISTRATION PLATE OWNER IN CASES
WHERE THE DRIVER CANNOT BE IDENTIFIED WITHIN THE SCOPE OF THE
ART. 116/1 OF THE HIGHWAYS TRAFFIC LAW NUMBERED 2918)*

Arş. Gör./Res. Asst. Veysel Candan CANOĞLU**

ÖZ

Modern ceza hukukunun temel ilkelerinden birisi olan masumiyet karinesine göre kişinin masumiyeti, yani suçsuzluğu asıl olduğundan bunun tam tersini ispat etme yükümlülüğü iddia eden tarafa aittir. Bu yükümlülük kapsamında iddia makamı, gereken bütün araştırmaları ya-

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 05.06.2021 tarihinde Yayinevimize ulaşmış olup, 28.06.2021 tarihinde birinci hakem; 04.08.2021 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

Bu makale, 27-29 Mayıs 2021 tarihlerinde düzenlenen 7. Uluslararası Asoscongress Hukuk Sempozyumunda sunulan “Masumiyet Karinesinin Bir İhlali Olarak 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu m.116/1 Kapsamında Tescil Plakasına Göre Düzenlenen Tutanağa Binaen Uygulanan İdari Yaptırımın Anayasa’ya Aykırılığı” isimli özet metnin geliştirilmiş halidir.

** İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi, canoglu.veysel@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-1244-8737

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Bu makaleye atf için; CANOĞLU, Veysel Candan, “2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu m. 116/1 Kapsamında Sürücünün Tespit Edilemediği Durumlarda Tescil Plakası Sahibi Hakkında Uygulanan İdari Yaptırımın Masumiyet Karinesine Aykırılığı”, İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt No.: 1, Sayı No.: 2, 2020, s. 367-404.

parak aleyhe delillerin yanı sıra lehe delilleri de toplamalıdır. Aksi takdirde gereken araştırmalar yapılmaksızın belirli fiili karineler sebep gösterilerek kişinin suçlu olarak kabul edilmesi ve suçsuzluğu ispatlama yükümlülüğünün kişiye yüklenmesi, masumiyet karinesinin ihlaline neden olmaktadır. Kamu gücünü kullanan kamu otoritesi karşısında bireyin korunmasına ilişkin düşüncenin bir ürünü olan masumiyet karinesi, suçlar gibi kabahatler açısından da bağlayıcı bir ilkedir. Çalışmamızda belirli kabahatlere ilişkin sorumluluk rejiminin düzenlendiği 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu m. 116/1’de yer alan hüküm ele alınmaktadır. Söz konusu hükme göre trafiği tehlikeye düşürecek, engel olacak şekilde veya yasaklanmış yerlerde park etmiş araçlara veya trafik kural ve yasaklarına aykırı davranışları belirlenmiş bulunan, karayolları ağırlık kontrol mahallerinde işaret, ışık, ses veya görevlilerin ikazına rağmen tartı sistemine girmeden seyrine devam eden ve sürücüsü tespit edilemeyen araçlara, tescil plakalarına göre ceza veya suç tutanağı düzenlenmektedir. Bu durumda ilgili kabahatleri işleyen kişinin tespit edilemediği durumlarda, aracın tescil plakası sahibi hakkında, salt malik olması nedeniyle idari yaptırım uygulanmaktadır. Bu kapsamda 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu m. 116/1’de belirli kabahatler açısından öngörülen sorumluluk rejiminin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin kararları da incelenmek suretiyle Anayasa m. 38/4’te düzenlenen masumiyet karinesine aykırılığı ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kabahat, İdari Para Cezası, Masumiyet Karinesi, Trafik Hukuku, İspat Yükü

ABSTRACT

According to the presumption of innocence, which is one of the basic principles of modern criminal law, the innocence of the person is essential and the person who claims that he/she is guilty must prove it. Within the scope of this obligation, the prosecution must make all necessary investigations and collect evidence in favor as well as the evidence against it. Otherwise, the presumption of innocence is violated if the person is considered guilty without the necessary investigations due to certain actual presumptions and the burden of proving his/her innocence. The presumption of innocence is based on the idea of protecting

the individual against the public authority using public power. Therefore, the presumption of innocence is applied in misdemeanors as well as crimes. In our study, the provision in art. 116/1 of the Highway Traffic Law Numbered 2918, which regulates the liability regime for certain misdemeanors, is discussed. According to this article, the penalty or criminal report will be issued according to the registration plates of the vehicles that park in a way that endanger the traffic, obstruct the traffic or in prohibited places or that act against traffic rules and prohibitions, and continue to navigate without entering the weighing system despite signs, lights, sounds or warnings of officials in highways weight control areas, and whose driver cannot be identified. In cases where the person who committed the relevant misdemeanor cannot be identified, administrative sanctions are imposed on the vehicle registration plate owner just because she/he is the owner. The issue of contradiction between the responsibility regime in the art. 116/1 of the Highway Traffic Law Numbered 2918 and the presumption of innocence regulated in the art. 38/4 of the Constitution is dealt with by examining the related decisions of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court.

Keywords: Misdemeanor, Administrative Fine, Presumption of Innocence, Traffic Law, Burden of Proof

I. Masumiyet Karinesi

A. Kavram

Kaynağı Anglosakson Hukuku olan masumiyet karinesi, özellikle 1789 tarihli Fransız Devrimi'nden sonra ilan edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi¹ ile Kıta Avrupası Hukuku'na girmiş ve zamanla temel ilkelerden birisi haline gelmiştir². Adil yargılanma hakkının gerek-

¹ 1789 tarihli Fransız Devrimi sonrasında yayımlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi m. 9'da suçlu olduğu tespit edilene kadar her insanın masum sayılacağına ilişkin ifadeye yer verilmektedir. İlgili metin için bkz. <www.legifrance.gouv.fr> Erişim Tarihi 16 February 2020

² Metin Feyzioğlu, 'Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi' (1999) 48(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 135, 135-156; Önder Tozman, 'Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları', (2007) 11(3-4) Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 315, 316; Akif Yıldırım, 'Ceza Muhakemesinde Sorumluluk Karinelerinden Yararlanılması, Masumiyet

rinden birisi olan masumiyet karinesi, diğer birçok temel hak ve özgürlük açısından da büyük bir güvence oluşturmaktadır³. Bu nedenle temel hak ve özgürlüklere ilişkin birçok uluslararası sözleşmede masumiyet karinesine yer verildiği görülmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi m. 11/1’de⁴, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m. 14/2’de⁵ ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6/2’de⁶ masumiyet karinesi somut bir şekilde düzenlenmektedir.

Türk Hukukunda da esas alınan masumiyet karinesine yer veren birçok düzenleme bulunmaktadır. Anayasa m. 38/4’te “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*” şeklinde yer alan düzenlemenin yanı sıra, hak arama hürriyetine ilişkin olarak Anayasa m. 36/1’de⁷, Anayasa m. 38/5’te⁸ ve Anayasa m. 148/3’te⁹ yer alan hüküm-

Karinesini İhlal Eder mi?’ (2017) 12(130) Terazi Hukuk Dergisi 96, 96; Koray Doğan, Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi “in dubio pro reo” (2nd rev edn, Seçkin Yayıncılık 2018) 47; Atilla Tanrıvermiş, Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı (Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021) 52

³ Handan YOKUŞ Sevük, ‘Soruşturma Evresine Hakim Olan İlkeler’ (2011) 3(21) Fasikül Hukuk Dergisi 13, 16; Yıldırım (n 2) 96; Hande Ulutürk, ‘Suçsuzluk Karinesi’ (2018) 13(171) Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 63, 68; Zamira Hoşten, ‘Anayasa Mahkemesi ve AİHM Kararları Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı’ (2019) 14(156) Terazi Hukuk Dergisi 1544, 1547; Durmuş Tezcan and others, İnsan Hakları El Kitabı (8th rev edn, Seçkin Yayıncılık 2019) 202; Tanrıvermiş (n 2) 59ff

⁴ İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi m. 11/1: “Bir suçu işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatı sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile kanunen suçlu olduğu tesbit edilmedikçe masum sayılır.” bkz. <www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> Erişim Tarihi 12 February 2020

⁵ Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m. 14/2: “Bir suçla itham edilen herkes, yasalara göre suçlu olduğu kesinleşene dek masum kabul edilmek hakkına sahiptir.” bkz. www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/ d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf Erişim Tarihi 12 February 2020.

⁶ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6/2: “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.” bkz. <www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf> Erişim Tarihi 12 February 2020.

⁷ Anayasa m. 36/1: “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.”

lerin de masumiyet karinesinin bir gereği olduğu ifade edilebilir. Öyle ki Anayasa’da masumiyet karinesi, temel hak ve özgürlükler bakımından çekirdek haklardan birisi olarak kabul edilmektedir. Anayasa m. 15’te yer alan düzenlemeye göre savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklerin durdurulması ve bunlara karşı Anayasa’da yer alan güvencelere aykırı tedbirlerin alınması mümkün olmakla birlikte, birtakım çekirdek haklar kapsam dışında bırakılmıştır. İşte yaşam hakkı, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunma yasağı, din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlamama yasağı, suç ve cezaların geçmişe yürütülmesi yasağıyla birlikte masumiyet karinesi de çekirdek haklardan birisi olarak kabul edilmiştir.

Masumiyet karinesi, genel olarak bir kişinin hakkında verilen mahkûmiyet kararının kesinleşmesine kadar, kişinin suçlu olarak kabul edilmemesi olarak tanımlanabilir¹⁰. Esas olan masumiyet olduğundan dolayı bu kararın kesinleşmesine kadar belirli varsayımlarla kişiler suçlu olarak kabul edilmemelidir. Bu nedenle kavramsal olarak masumiyet karinesi yerine doktrinde suçsuzluk karinesi şeklinde kullanımlar da bulunmaktadır¹¹. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay’ın ise her iki kavramı da kullandığı görülmektedir¹². Kanımızca sözlükte¹³ de aynı anlama ge-

⁸ Anayasa m. 38/5: “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.”

⁹ Anayasa m. 148/3: “Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.”

¹⁰ Tozman (n 2) 319; Yokuş Sevük (n 3) 20; Hüseyin Şık, ‘Suçsuzluk Karinesi’ (2012) (1) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 103, 108; Doğan Gedik, Öğreti ve Yargısal İhtihatlar Işığında Ceza Muhakemesinde Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi (In Dubio Pro Reo) (Adalet Yayınevi 2016) 89; Doğan (n 2) 152; Yener Ünver and Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1 (15th edn, Adalet Yayınevi 2019) 117; Tezcan and others (n 3) 358

¹¹ Ulutürk (n 3) 68; Şık (n 10) 107; Gedik (n 10) 24. Bununla birlikte doktrinde masumluk karinesi şeklinde kullanım da mevcuttur bkz. Tozman (n 2) 315; Ünver and Hakeri (n 10) 482; Tezcan and others (n 3) 271

¹² Anayasa Mahkemesinin masumiyet karinesi kavramını kullandığı kararı için bkz. Anayasa Mahkemesi, 101/3, 13.02.2019, RG 20.03.2019/30720. Anayasa Mahkemesi’nin suçsuzluk karinesi kavramını kullandığı kararı için bkz. Anayasa Mahkemesi, 91/10, 19.02.2020, RG 30.04.2020/31114. Yargıtay’ın masumiyet karinesi kavramını kullandığı kararı için bkz. Yargıtay 3 CD, 21105/13935, 19.10.2020 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 14 February 2020; Yargıtay’ın suçsuzluk kari-

len suçsuzluk ile masumiyet kavramları arasında, söz konusu kavram açısından bir fark bulunmamaktadır. Bu kavramdaki asıl sorun bu iki kelime yerine, karine kelimesinden kaynaklanmaktadır. Bilinen bir olgudan bilinmeyen bir olgunun çıkarılması, ipucu ve belirti anlamlarına gelen karine, gerçeğe uygun olduğu kabul gören bir ya da birden fazla olaylar bütününden hareket edilerek, başka bir olayın varlığına ilişkin karar verilmesini gerektiren bir kurala dayanılarak yapılan işlem olarak tanımlanmaktadır¹⁴. Böylece daha önce gerçekleşmiş benzer olaylara bakılarak bir çıkarımda bulunulmakta ve gelecekte gerçekleşecek olan benzer olaylarda da soyut sonuç önceden çıkarılmış olmaktadır¹⁵. Yani karinede aslında bir kıyas faaliyeti ile önyargılı yaklaşımın mevcut olduğu söylenebilir. Bu nedenle masumiyet/suçsuzluk karinesi şeklindeki kullanım, kişinin masum/suçsuz olduğunun kabul edilmesi yerine, masum/suçsuz olduğunun varsayılması şeklinde bir anlamın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Oysaki söz konusu kavram, kişinin hakkında verilen mahkûmiyet kararının kesinleşmesine kadar kişinin masum/suçsuz olduğu varsaymamakta, masum/suçsuz olduğunu asıl saymaktadır. Bu nedenle bu kavramın sorunlu olduğunu belirtmekle birlikte, gerek doktrin gerek uygulamadaki hâkim kullanım nedeniyle çalışmamızda masumiyet karinesi şeklindeki kullanımı tercih etmekteyiz.

Masumiyet karinesine ilişkin olarak birtakım gerekler bulunmaktadır. Bu kapsamda bir kişinin masumiyeti asıl olduğundan kişinin masum olduğunu ispatlama yükümlülüğünün bulunmadığı belirtilmelidir¹⁶. Keza olmayan bir şeyin ispatlanmasının da kişiden beklenilemeyeceği

nesi kavramını kullandığı kararı için bkz. Yargıtay 10 CD, 3863/3818, 21.09.2020 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 14 February 2020.

¹³ Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü (4th rev edn, Yetkin Yayınları 2010) 480; <<https://sozluk.gov.tr>> erişim tarihi 13 February 2020.

¹⁴ Feyzioğlu (n 2) 138-139; Yılmaz (n 13) 400; <<https://sozluk.gov.tr>> erişim tarihi 13 February 2020.

¹⁵ Ulutürk (n 3) 71

¹⁶ “Masumiyetini ispat edemediği gerekçesiyle sanığın doğrudan mahkûmiyeti cihetine gidilemez. Masumiyetini ispat yükünün şüpheli veya sanığa bırakılması ceza hukukunun genel ilkelerine aykırı olup, ceza muhakemesi hukuku açısından da şüpheli ya da sanığa suçsuzluğunu ispat külfeti yüklenemez.” bkz. Yargıtay CGK, 7-284/9, 17.01.2019 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 19 February 2020

bir gerçektir¹⁷. Bu nedenle bir kişinin masum olmadığını, yani suçlu olduğunu ispatlama yükümlülüğü, bunu iddia eden tarafa aittir¹⁸. Bu kuralın hiçbir istisnası bulunmadığından kişinin salt sahip olduğu sıfat, bulunduğu statü, akraba ve iş bağları gibi benzer hiçbir durumda, kişiden suçsuz olduğunu ispatlaması beklenemez. Yine bu fiil dışındaki hiçbir etken, ispat yükümlülüğünün yer değiştirmesine neden olmaz¹⁹. Öyle ki ispat yükümlülüğü medeni yargılamada kimi zaman taraflar arasında yer değiştirebilse de sanığın suçsuzluğuna ilişkin olarak ispat yükümlülüğünün ceza yargılamasında hiçbir şekilde yer değiştirmedeği ve bu yükümlülüğün her zaman iddia makamında olduğu belirtilmelidir²⁰. Bu nedenle sanığın hâkimi ikna etme yükümlülüğünün bulunduğu da söylenemez²¹. Nitekim bu durum, masumiyet karinesinin düzenlendiği Anayasa m. 38/4'ün gerekçesinde “*Altıncı fıkra, «suçsuzluk karinesi»ni getirmiştir. Sanığın, kesin mahkûmiyet hükmüne kadar suçsuz sayılması demek, kendisinin, suçsuzluğunu ispat mükellefiyetinde olmadığı; «beyyine külfeti»nin iddiacıya ait bulunduğu demektir. Bu karine, iddiacının, suç iddi-*

¹⁷ Tezcan and others (n 3) 358; Ünver and Hakeri (n 10) 117; Fatih Birtek, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat (2nd rev edn, Adalet Yayınevi 2017) 437. Olmayan bir şeyin isnat edilmesi ve buna binaen kişiye ispat yükümlülüğünün yüklenmesi, hukukunun temel ilkelerine aykırı olmakla beraber şüpheli veya sanığa yönelik “bildiklerini anlat” şeklindeki bir ifade üzerine alınmış olan beyanlar bakımından, şüpheli veya sanıktan delile gidildiği söylenebilir. Bkz. Mustafa Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri (4th edn, Adalet Yayınevi 2019) 267, 397

¹⁸ Yıldırım (n 2) 96. İddiayı ispatlama yükümlülüğü her ne kadar iddia makamında olsa da resen araştırma ilkesinin bir gereği olarak mahkeme de delil kendiliğinden delil toplayabilmektedir. Buna bağlı olarak C. savcısının beraatini talep ettiği sanık hakkında mahkemenin mahkûmiyet kararı vermesi mümkündür. Bkz. Tozman (n 2) 321

¹⁹ Oğuz Sancakdar and others, İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı (8th edn, Seçkin Yayıncılık 2019) 803; Ünver and Hakeri (n 10) 193

²⁰ Sancakdar and others (n 19) 802; Nuran Haydar, Susma Hakkı (Seçkin Yayıncılık 2019) 89-90; Veli Özer Özbek, Koray Doğan and Pınar Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku (13th edn, Seçkin Yayıncılık 2020) 59; Tezcan and others (n 3) 358; Özen (n 17) 377; Doğan (n 2) 269. Medeni yargılama hukukunda hâkim olan taraflarca hazırlanma ve tarafların kendi çıkarlarını en iyi kendilerinin koruyacağı yönündeki ilke ceza muhakemesi hukukunda geçerli değildir. Her iki yargılama hukukunda da ispat yükü kavramının farklı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini belirten Yazar, ispat yükü kavramının ceza muhakemesi hukukunda uygun olmayan bir kavram olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Birtek (n 17) 437

²¹ Şık (n 10) 117-118; Ersan Şen and Sefa Eryıldız, Hukuka Giriş (Seçkin Yayıncılık 2019) 131

asını «makûl şüpheye yer bırakmayacak şekilde» ispat etmesiyle «çürütülmüş» olacak ve bu halde de mahkeme mahkûmiyet hükmünü verecek; aksi takdirde beraat kararı alacaktır.” şeklinde belirtilmektedir²².

İddia makamı, kişinin suçlu olduğunu hukuka uygun yöntemlerle ispatlamalıdır. Bu bakımdan *her ne pahasına olursa olsun* şeklinde bir düşünceyle bu faaliyetin gerçekleştirilmesi kabul edilemez. Buna bağlı olarak iddianın hukuka uygun delillerle desteklenmesi gerekir. Bu bakımdan masumiyet karinesi ile susma hakkının yakın ilişkide bulunduğu belirtilmelidir²³. Kişinin suçsuz olduğunu ispatlama yükümlülüğü bulunmadığından susma hakkını kapsamında bir kişi, kendisi aleyhine olacak şekilde beyanda bulunmaya veya delil vermeye zorlanamaz.

Diğer yandan ispat yükümlülüğü her ne kadar iddia makamına ait olsa da ispata ilişkin bu hakkın sadece iddia makamına ait olduğu söylenemez²⁴. Kişi, kendisi aleyhinde beyanda bulunmama ve delil vermeme hakkına sahip olmakla birlikte lehine olan delilleri ileri sürebilme ve toplanmamış olan delillerin toplanmasını isteyebilme hakkına sahiptir. Bu hakkın gerektiği gibi kullanabilmesi amacıyla silahların eşitliği ilkesinin de bir gereği olarak iddia makamına tanınan yetkilerin, savunma makamına da tanınması gerekmektedir. Ayrıca maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amaçlandığından tarafların yanı sıra mahkemenin de resen araştırma yetkisi kapsamında sanığın lehine olan delileri toplayabileceği ifade edilmelidir.

Yapılan yargılamanın sonucunda mahkûmiyet kararı verilebilmesi için suçun sanık tarafından işlendiğinin şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ortaya konulması gerekmektedir²⁵. Bununla birlikte masumiyet karinesine göre, bir kişinin masum olduğundan söz edilebilmesi için masumiyetinin ispat edilmesi zorunlu değildir²⁶. Bu durumda şüpheden sanık yararlanır ilkesinin bir gereği olarak mevcut olan şüphe, kişinin

²² Türkiye Cumhuriyet Anayasası (Gerekçeli) (2nd edn, Anayasa Mahkemesi Yayınları 2019) 219

²³ Tozman (n 2) 328; Özen (n 17) 130; Tanrıvermiş (n 2) 267; Tezcan and others (n 3) 338; Özbek, Doğan and Bacaksız (n 20) 58; Haydar (n 20) 9

²⁴ Tozman (n 2) 318; Ulutürk (n 3) 84; Doğan (n 2) 270 Özen (n 17) 125; Haydar (n 20) 21

²⁵ Feyzioğlu (n 2) 140; Gedik (n 10) 89; Şen and Eryıldız (n 21) 125; Hoşten (n 3) 1548

²⁶ Feyzioğlu (n 2) 139; Birtek (n 17) 620

masumiyeti lehine yorumlanmaktadır. Keza bu doğrultuda şüphenin yenildiği durumlar bakımından 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)²⁷ m. 223/5'te “*yüklenen suç işlediğinin sabit olması halinde, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir*” hükmüne yer verilirken şüphenin yenilemediği durumlarda beraat kararının verilmesi bakımından ise CMK m. 223/2-b'de “*yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması*” hükmüne yer verilmiştir. Ancak masumiyet karanesi ile şüpheden sanık yararlanır ilkesi arasında tarihsel süreçteki gelişimi ve gerekleri gibi birçok yönden farklılıkların mevcut olduğunun belirtilmesinde yarar vardır²⁸. Nitekim şüpheden sanık yararlanır ilkesi sadece kovuşturma evresinde geçerliyen masumiyet karanesi bütün yargılama boyunca geçerlidir²⁹. Hatta sanığın hakkında mahkûmiyet kararı verdikten sonra bu kararın kesinleşmesine kadar geçen kanun yolu devresinde de sanık masumiyet karanesinden yararlanmaktadır³⁰. Ayrıca masumiyet karanesinin sadece yargılama süreciyle sınırlı olmadığı da belir-

²⁷ Ceza Muhakemesi Kanunu, Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi: 04.12.2004, RG 17.12.2004/25673

²⁸ Tozman (n 2) 326; Gedik (n 10) 158; Özbek, Doğan and Bacaksız (n 20) 725; Ünver and Hakeri (n 10) 192. Her ne kadar şüpheden sanık yararlanır ilkesinin masumiyet karanesinin zorunlu bir sonucu olduğu ve ortak tarihi paylaştıkları ileri sürülebilirse de esasen şüpheden sanık yararlanır ilkesinin tarihsel süreç içerisinde kendisine ait bir gelişim süreci bulunmaktadır. Bkz. Doğan (n 2) 25. Ancak ilgili kararda da görüldüğü üzere, Yargıtay'ın masumiyet karanesi ile şüpheden sanık yararlanır ilkesini aynı kavram olarak değerlendirdiği ifade edilmelidir: “Amacı somut olayda maddi gerçeğe ulaşarak adaleti sağlamak, suç işlediği sabit olan faili cezalandırmak, kamu düzeninin bozulmasını önlemek ve bozulan kamu düzenini yeniden tesis etmek olan ceza muhakemesinin en önemli ve evrensel nitelikteki ilkelerinden birisi de insan haklarına dayalı, demokratik rejimle yönetilen ülkelerin hukuk sistemlerinde bulunması gereken, öğreti ve uygulamada; "suçsuzluk" ya da "masumiyet karanesi" şeklinde, Latince'de ise "in dubio pro reo" olarak ifade edilen "şüpheden sanık yararlanır" ilkesidir. Bkz. Yargıtay CGK, 14-184/406, 08.10.2020 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 16 February 2020.

²⁹ Konumuz açısından önem arz eden bir hüküm 30145 sayılı ve 05.08.2017 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği m. 6/1-ç'de bulunmaktadır. Buna göre uzlaştırmacının görevini yerine getirirken uymak zorunda olduğu durumlardan birisi şu şekilde ifade edilmektedir: “Masumiyet karanesi gereğince şüpheli ya da sanığın suçluluğu hakkında ön yargılı olamaz, şüpheli ya da sanığa karşı bir tavır takınamaz.”.

³⁰ Yokuş Sevük (n 3) 20; Şık (n 10) 108; Gedik (n 10) 89; Doğan (n 2) 146; Nitekim 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun m. 4'te mahkûmiyet hükümlerinin kesinleşmeden infaz edilemeyeceğine ilişkin hükme yer verilmektedir.

tilmelidir. Bu nedenle yargılama sürecinde yargı organlarının yanı sıra, masumiyet karinesinin bütün kamu otoriteleri tarafından gözetilmesi gerekmektedir³¹.

Son olarak soruşturma ve kovuşturma evresinde verilen kararlara ilişkin adli istatistiklerden söz etmekte fayda vardır. Özellikle 2012 ve 2019 yılları arasındaki sekiz yıllık sürede, Cumhuriyet başsavcılıklarında sonuçlanan soruşturmaların ortalama yüzde 46,27'sinde kovuşturmaya yer olmadığı karar verilmiş ve yüzde 41,11'inde ise iddianame kabul edilerek kovuşturma evresine geçilmiştir. Aynı yıllar arasında, kovuşturma evresinde ceza mahkemelerince verilen bütün kararların ortalama yüzde 19.05'ini beraat kararı oluşturmaktadır. Mahkûmiyet kararları ise bu oranının yüzde 41,3'ünü oluşturmaktadır. Bu sayılara da bakıldığında masumiyet karinesinin önemi daha net bir şekilde görülebilmektedir³².

³¹ Tozman (n 2) 319; Yıldırım (n 2) s. 96; Özbek, Doğan and Bacaksız (n 20) 58; Tezcan and others (n 3) 360; Ünver and Hakeri (n 10) 117; Tanrıvermiş (n 2) 55; Soruşturma evresinde masumiyet karinesinin gözetilmesine ilişkin olarak 25832 sayılı ve 01.06.2005 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği m. 27 şu şekildedir: "Suçluluğu bir yargı hükmüne bağlanana kadar kişinin masumiyeti esastır ve soruşturma evresi gizlidir. Bu nedenle, soruşturma evresinde gözaltındaki bir kişinin "suçlu" olarak kamuoyuna duyurulmasına, basın önüne çıkartılmasına, kişilerin basınla sorulu cevaplı görüştürülmelerine, görüntülerinin alınmasına, teşhir edilmelerine sebebiyet verilmez ve soruşturma evrakı hiçbir şekilde yayımlanamaz."

³² 2012 ile 2019 yılları arasında Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından verilen kararlara bakıldığında kovuşturmaya yer olmadığına dair verilen kararlar yüzde 37,6 ile 52,7 arasında değişmekte iken, açılan kamu davaları yüzde 33,9 ile 49,8 arasında değişmektedir. Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar ile kamu davası açılan dosyalar dışında kalan yüzdelik dilimde yer alan kararlar yetkisizlik-fezleke, görevsizlik, birleştirme, başka büroya göndermeye ilişkin kararlardan oluşmaktadır. Soruşturma evresi sonucunda kovuşturma evresine geçilen ve 2012 ile 2019 yılları arasında karara bağlanan dosyalarda sanıkların suçlarına ilişkin verilen kararlara bakıldığında beraat kararları yüzde 16,3 ile 21,4 arasında değişmekte iken, mahkûmiyet kararları 34,1 ile 48,1 arasında değişmektedir. Beraat ve mahkûmiyet kararları dışında kalan yüzdelik dilimde yer alan kararlar düşme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın reddi, yetkisizlik, görevsizlik, birleştirme ve diğer kararlardan oluşmaktadır. Bkz. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler

2019
<<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019-bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf>> Erişim Tarihi 16 February 2020

B. Kapsam

Masumiyet karinesinin ortaya çıkış ve gelişim sürecinde suç kavramı esas alındığından 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK)³³ m. 116/1'deki hükmün idari yaptırımlara ilişkin olması nedeniyle masumiyet karinesinin kapsamının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda öncelikle masumiyet karinesinin düzenlediği Anayasa m. 38/4'e bakıldığında madde başlığının “suç ve cezalara ilişkin esaslar” olduğu ve “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz.” şeklinde düzenlenen madde metninde ise kabahat yerine sadece suç kavramına yer verildiği görülmektedir. Yine de söz konusu hükmün kapsamının sadece suçlarla sınırlı olduğu söylenemez. Bu noktada madde metninde yer alan suç kavramından ne anlaşılması gerektiği bakımından hükmün varlık amacının (ratio legis) ortaya konulmasında yarar vardır. Öncelikle anayasaların varlık nedenlerinin, bireyin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almak olduğu belirtilmelidir. Bu amaç doğrultusunda, kamu gücünü kullanan kamu otoritelerinin yetkileri bir takım sınırlandırmalara tabi tutulmaktadır³⁴. Önemli olan temel hak ve özgürlüklerin, kamu otoritesi tarafından yaptırım kavramı yoluyla ihlal edilmesi olduğundan suç ve kabahatler bakımından bir ayırım yapılmaksızın, ceza ve güvenlik tedbirleriyle birlikte idari para cezası ve idari tedbirlerin de birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle her iki kavram arasındaki farkın kural olarak sadece nicelik olduğu da gözetildiğinde, masumiyet kavramının hem suçlar hem de kabahatler açısından bağlayıcı olduğu söylenebilir³⁵.

³³ Karayolları Trafik Kanunu, Kanun Numarası: 2918, Kabul Tarihi: 13.10.1983, RG 18.10.1983/18195

³⁴ Feyyaz Gölcüklü, ‘İdari Ceza Müeyyideleri ve Bunlara Karşı Kanun Yolları’ (1963) 18(3) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 189, 212; Şen and Eryıldız (n 21) 134

³⁵ Ayrıca kabahatler açısından ileri sürülen gerekçelerin disiplin suçları açısından da geçerli olduğu belirtilmelidir. Bu nedenle daha geniş bir ifadeyle masumiyet karinesinin suçların yanı sıra kabahat ve disiplin suçlarında bağlayıcı olduğu ifade edilebilir. Keza disiplin suçlarına ilişkin bu duruma mevzuatta da rastlamak mümkündür. Örneğin 30855 sayılı ve 07.08.2019 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 6713 Sayılı Kolluk Gözetim Komisyonu Kurulması Hakkında Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik kapsamında disiplin soruşturmalarını yapmakla görevli olan müfettişlerin disiplin soruşturmalarında masumiyet karinesine uyması gerektiği m. 52/2’de şu şekilde ifade edilmektedir: “Müfettişler, araştırma, ön inceleme, disiplin soruşturması ve soruşturma görevlerini, suçsuzluk karinesini zedelemeyecek şekilde yürütmekle yükümlüdür.”

Ayrıca KTK m. 116/1’de yer alan hüküm açısından geçerli olan bir gerekçenin daha ileri sürülmesi mümkündür. Nitekim masumiyet karinesinin düzenlendiği Anayasa m. 38/4’ün hazırlandığı ve yürürlüğe girdiği dönemde, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (ETCK)³⁶ yürürlükte bulunmaktaydı. ETCK m. 1’de suçların cürüm ve kabahatlerden oluştuğu belirtilmekteydi. ETCK’nın yürürlükte bulunduğu dönemde, ETCK ve diğer düzenlemelerde kabahatin tanımına ilişkin bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu nedenle ETCK m. 11’de cürümler ve kabahatler için ayrı şekilde öngörülen cezalar bakımından bir tanımın yapılması mümkündür. Söz konusu maddede, kabahat karşılığında ceza olarak hafif hapis, hafif cezayı nakdi ve muayyen bir meslek ve sanatın tatili icrası olarak üç tür cezanın uygulanabileceği belirtilmekteydi. Bu kapsamda KTK m. 116/1’de yer alan hüküm, idari para cezaları bakımından bir sorumluluk rejimi belirlediğinden ve bu hüküm ETCK’nın yürürlükte bulunduğu dönemde yürürlüğe konulduğundan, bu hüküm kapsamına giren kabahatlerin suç teşkil ettiği söylenebilir. Bu bakımdan bu dönemde kabahatlere ilişkin sorumluluk rejimi öngören KTK m. 116/1’de yer alan hükmün, suçlara ilişkin güvencelerden yararlanacağı açıkça ifade edilebilir. Diğer yandan, 1 Haziran 2005’te yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda (TCK)³⁷ cürüm ve kabahat ayrımının yapılmaması ve kabahatlerin suç olmaktan çıkarılmasıyla birlikte, suçlar için Anayasa’da öngörülen güvencelerin artık kabahatler bakımından bağlayıcı olmadığını söylemek, başta Anayasa koyucunun iradesine ters düşmektedir. Nitekim Anayasa’nın yürürlüğe konulduğu dönemde, suç kavramı kabahat kavramını da içerdiğinden masumiyet karinesi gibi suçlar için öngörülen güvencelerin kabahatler açısından da bağlayıcı olduğu kabul edilmelidir.

³⁶ Türk Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 765, Kabul Tarihi: 01.03.1926, RG 13.03.1926/320 (Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5252, Kabul Tarihi: 04.11.2004, RG 12.11.2004/25642, ilgili Kanun m.12/1-b gereği 01.06.2005 tarihinde yürürlükten kalkmıştır)

³⁷ Türk Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004, RG 12.10.2004/25611

II. Karayolları Trafik Kanunu m. 116/1 Kapsamında Tescil Plakasına Göre Düzenlenen Tutanak

Öncelikle belirtmek gerekir ki KTK m. 116/1’de yer alan hüküm, bir kabahat tipi yerine, belirli kabahatler bakımından kimin sorumlu tutulacağını öngören bir düzenleme içermektedir³⁸. Esasen bir kabahati kim işliyorsa idari yaptırımın bu kişi hakkında uygulanması gerekmektedir. Ancak KTK m. 116/1’de yer alan hüküm gereği, belirli kabahatleri işleyen kişinin kim olduğu tespit edilmeden, idari yaptırım kararı doğrudan kabahatin işlenmesinde kullanılan aracın tescil plakası sahibi hakkında verilmektedir. Bütün kabahatler açısından geçerli olmayan söz konusu hükümdeki sorumluluk rejiminin hangi tür kabahatlerde uygulanacağı madde metninde üç başlık halinde şu şekilde düzenlenmektedir: (i) trafiği tehlikeye düşürecek, engel olacak şekilde veya yasaklanmış yerlerde park etmiş araçlar, (ii) trafik kural ve yasaklarına aykırı davranışları belirlenmiş bulunan araçlar³⁹ ve (iii) karayolları ağırlık kontrol mahallerinde işaret, ışık, ses veya görevlilerin ikazına rağmen tartı sistemine girmeden seyrine devam eden araçlar⁴⁰.

Bu noktada KTK m. 116/1’in hangi kabahat tiplerinde uygulanacağına ilişkin olarak maddelere açıkça atıfta bulunulması yerine, genel bir tanımlama yapılmasının belirlilik ilkesine aykırı olduğunu belirtmek

³⁸ KTK m. 116 şu şekildedir: “(1) Trafiği tehlikeye düşürecek, engel olacak şekilde veya yasaklanmış yerlerde park etmiş araçlara veya trafik kural ve yasaklarına aykırı davranışları belirlenmiş bulunan, karayolları ağırlık kontrol mahallerinde işaret, ışık, ses veya görevlilerin ikazına rağmen tartı sistemine girmeden seyrine devam eden ve sürücüsü tespit edilemeyen araçlara tescil plakalarına göre ceza veya suç tutanağı düzenlenir. (2) Para cezasının ödenmesi gerektiği hallerde trafik kaydında araç sahibi olarak görülen kişiye cezayı ödemesi için posta yoluyla tebligat yapılır, bu şekilde tebliğ edilemeyen tutanaklar ilgili tahsil dairesinin ilân asmaya mahsus yerinde liste halinde ilân edilir, ilân tarihini takip eden otuzuncu gün tebligat yapılmış sayılır ve bu cezalar 114 ve 115 inci maddelerde belirtilen şekilde takip ve tahsil olunur.”

³⁹ KTK’nın yürürlüğe girdiği ilk halinde “trafik kural ve yasaklarına aykırı davranışları teknik cihazlarla belirlenmiş bulunan” şeklinde olan hükümde yer alan “teknik cihazlarla” ibaresi 20684 sayılı ve 03.11.1990 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 31.10.1990 kabul tarihli ve 3672 sayılı 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun m. 7 ile madde metninden çıkartılmıştır.

⁴⁰ KTK’nın yürürlüğe girdiği ilk halinde olmayan bu düzenleme 20684 sayılı ve 03.11.1990 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 31.10.1990 kabul tarihli ve 3672 sayılı 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun m. 7 ile maddeye eklenmiştir.

gerekir. Yine de mevcut düzenlemeye bakarak bir çıkarımda bulunulduğunda park etmeye ilişkin olarak KTK m. 59, KTK m. 61 ve KTK m. 62’de yer alan kabahatlerin (i) bendi kapsamında, on üç kısımdan oluşan KTK’nın trafik kuralları başlıklı altıncı kısmındaki KTK m. 46 ile KTK m. 80 arasında yer alan kabahatlerin (ii) bendi kapsamında ve tartı sistemine ilişkin olarak KTK m. 63’te yer alan kabahatin (iii) bendi kapsamında bulunduğu söylenebilir.

Diğer yandan KTK’ya dayanılarak çıkarılan Karayolları Trafik Yönetmeliği⁴¹ m. 166’da⁴² (i) ve (ii) bentleri ile KTK m. 26/1–2, m. 31/1-b, m. 36 ve m. 49’de yer alan hükümlere uymayan araçları kullanan sürücülerin araç sahibi olmaması halinde, araç sahiplerine aynı miktar kadar tescil plakasına göre tutanak düzenleneceğine ilişkin hüküm yer almaktadır. Ancak kanunda düzenlenmesi gereken bu hükmün yönetmelikte düzenlenmesinin kanunilik ilkesine aykırı olduğu ifade edilmelidir. Nitekim 5326 sayılı Kabahatler Kanunu (KK)⁴³ m. 4/1’de ancak kanunun kapsam ve koşulları bakımından belirlenen çerçeve hükmün içeriğinin idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle doldurulabileceği belirtil-

⁴¹ Karayolları Trafik Yönetmeliği, RG 18.07.1997/23053 (mükerrer). Bundan sonra Yönetmelik olarak anılacaktır.

⁴² Tescil plakalarına göre tutanak düzenlenmesi başlıklı m. 166 şu şekildedir:” 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun yetki verdiği trafik zabıtası, trafik zabıtasının bulunmadığı veya yeterli olmadığı yerlerde polis, polisin ve trafik teşkilatının görev alanı dışında kalan yerlerde de jandarma; trafik eğitimi almış subay, astsubay ve uzman jandarmalar tarafından; a) Trafiki tehlikeye düşürecek, engel olacak şekilde veya yasaklanmış yerlerde park edilen araçlara, b) Trafik kural ve yasaklarına aykırı davranışları belirlenmiş bulunan, sürücüsü tespit edilemeyen araçlara, c) 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 26/1–2, 31/1-b, 36 ve 49 uncu maddeleri hükümlerine uymayan araçları kullanan sürücüler, aynı zamanda araç sahibi değilse, araç sahiplerine aynı miktar kadar, Tescil plakasına göre tutanak düzenlenir. Karayolları Genel Müdürlüğünün yetkili personeli tarafından, Kanunun 13, 14, 16, 17, 18, 35, 47/a ve 65 inci maddeleri hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında suç veya ceza tutanağı düzenlenir, 47 nci maddesinin (b), (c) ve (d) bentlerinde belirtilen kural ihlallerinin tespiti halinde, durum bir yazı ile gerekli işlemin yapılması için en yakın trafik kuruluşuna bildirilir. Araçların tescil plakasına göre düzenlenen tutanaklar, Karayolları Trafik Kanunu Hükümleri Gereğince Uygulanan İdari Para Cezalarının Tahsilinde ve Takibinde Uygulanacak Usul ve Esaslar ile Kullanılacak Alındılar, Tutanaklar ve Defterler Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre takip ve tahsil edilir.”

⁴³ Kabahatler Kanunu, Kanun Numarası: 5326, Kabul Tarihi: 30.03.2005, RG 31.03.2005/25772 (mükerrer)

mektedir. Buna göre KTK m. 116/1’de sınırlı sayıda üç bent halinde yer verilen bu durumlara ek olarak ilgili Yönetmelik’te ayrı bir düzenlemeye yer verilmesi, kanunilik ilkesine aykırı olduğundan Yönetmelik m. 166/1-c’de yer alan hükmün uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle hükmün kapsamının ilgili Yönetmelik yerine, KTK’da belirtilen maddelerle sınırlı olduğu söylenebilir.

Bu kapsamda söz konusu kabahatlerin işlenmesi ancak kabahati işleyen kişinin tespit edilememesi durumunda, ceza veya suç tutanağı kabahatin işlenmesinde kullanılan aracın tescil plakası sahibi hakkında düzenlenmektedir. Buna bağlı olarak kabahatin karşılığında öngörülen idari yaptırım, kabahati bizzat işleyip işlemediği fark etmeksizin aracın tescil plakası sahibi hakkında uygulanmaktadır. Ayrıca KTK m. 118’e göre sürücüler hakkında öngörülen ceza puanı da bu kişiler hakkında uygulanmaktadır⁴⁴.

III. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Konuya Yaklaşımı

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde (AİHS) bulunan teminatlara uyulduğunu denetleyen bir mekanizmadır. Bu bakımdan AİHM’in yetkisi ancak AİHS’de düzenlenen temel hak ve özgürlükler ile sınırlıdır. Masumiyet karinesinin düzenlendiği AİHS m. 6/2’ye bakıldığında kabahat kavramı yerine, sadece suç kavramının kullanıldığı görülmektedir⁴⁵. Ancak AİHM’e göre belirli şartların varlığı halinde, masumiyet karinesiyle birlikte AİHS m. 6’da yer alan güvenceler kabahatler açısından da uygulanabilmektedir. Bu bakımdan ilk defa Engel ve Diğerleri / Hollanda kararında ortaya konulan ve Engel kriterleri olarak adlandırılan üç kriter şunlardır: (1) ihlale konu olduğu iddia edilen fiilin ulusal hukukta suç olarak tanımlanmış

⁴⁴ KTK m. 118’in yanı sıra ceza puanının uygulanmasına ilişkin detaylı hükümler 23053 mükerrer sayılı ve 18.07.1997 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Karayolları Trafik Yönetmeliği m. 167 ile ek-35’te yalan Sürücülere Uygulanacak Ceza Puanı Cetvelinde yer almaktadır. Cetvelde fiiller bir, iki, beş, sekiz, on ve on beş puan uygulanmak üzere tasnif edilmektedir. Bkz. <www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23053_1.pdf> Erişim Tarihi 16 February 2020.

⁴⁵ AİHS m. 6/2’nin İngilizce orijinal metni şu şekildedir: “Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law.”. Bkz. <www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf> Erişim Tarihi 22 February 2021

olması, (2) fiilin niteliği ve (3) cezanın ağırlığı⁴⁶. Ancak bu üç kriterin bir arada gerçekleşmesine ilişkin bir zorunluluk mevcut değildir. Bu nedenle bu üç kriterden sadece birisinin belirli bir yoğunlukta olması da kabul edilmektedir. Yine bu üç kriterin belirli bir yoğunluğa ulaşmadığı durumlarda da üç kriter kümülatif bir şekilde değerlendirilmektedir⁴⁷. Böylece ulusal hukukta kabahat olarak nitelendirilmiş olan fiil nedeniyle ortaya çıkan ihlal iddiaları, AİHS m. 6 kapsamında suçlar için öngörülen güvenceler kapsamında incelenebilmektedir.

Bu kapsamda masumiyet karinesinin bir gereği olarak ispat yüküne ilişkin olarak hukuki veya fiili karinelerin her hukuk sisteminde olduğunu ifade eden AİHM, bu tür karinelerin AİHS’de yasaklanmamış olmakla birlikte, ceza hukuku bakımından belirli sınırlamalara tabi olması gerektiğini belirtmektedir⁴⁸. Özellikle KTK m. 116/1’de yer alan hükmün uygulanması sonucu ortaya çıkan durum açısından Falk / Hollanda kararı önem arz etmektedir.⁴⁹ Karara konu olayda, başvurusunun sahibi olduğu araba, yaya yolunda karşıdan karşıya geçmek isteyen bir yayaya yol vermediğinden ve sürücü tespit edilemediğinden idari para cezası, aracın sahibi olarak başvuru hakkında verilmiştir. Karara itiraz eden başvuru, o tarihte arabayı kendisinin değil, Bay B’nin kullandığını belirterek Bay B’nin adı ve adresine de bildirmiştir. Başvuru birkaç ay önce iflasını ilan ettiğini, bu nedenle Bay B ile aralarının açıldığını ve idari para cezasının kendisinin talep edilmesi halinde ödeyemeyeceğini ileri sürmüştür. Lahey Cumhuriyet Savcılığı başvurusunun itirazını reddetmiştir. Ardından Leiden Bölge Mahkemesine itiraz eden başvuru, gerçekleşen duruşmada kabahatin işlendiği arabanın sahibi olduğunu

⁴⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Engel ve Diğerleri / Hollanda Kararı, Başvuru No: 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, 08.06.1976 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%3A%22001-57478%22%7D%3E> Erişim Tarihi 27 February 2021

⁴⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Öztürk / Türkiye Kararı, Başvuru No: 22479/93, 28.09.1999, par. 46-54 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58305%22%5D%7D>> Erişim Tarihi 27 February 2021

⁴⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Salabiaku / Fransa Kararı, Başvuru No: 10519/83, 07.10.1988, par. 28 <[https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-57570%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-57570%22%7D)> Erişim Tarihi 27 February 2021

⁴⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Falk / Hollanda Kararı, Başvuru No: 66273/01, 19.10.2004 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-67305%22%5D%7D>> Erişim Tarihi 27 February 2021

ancak söz konusu fiili kendisinin değil, Bay B'nin işlediğini ileri sürmüştür. Bölge Mahkemesi Hâkimi, söz konusu fiili işleyen kişinin kendisi olmasa bile, ilgili Kanun'a göre arabanın kendi adına tescil edilmiş olması nedeniyle idari para cezasından sorumlu olacağını belirterek başvurunun itirazını reddetmiştir. Bunun üzerine başvuru, AİHS m. 6/2'de yer alan masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddiasıyla AİHM'e başvurmuştur.

İdari para cezası verilmesine ilişkin iç hukuktaki düzenlemeleri değerlendiren AİHM, trafik düzenine ilişkin idari yaptırımlar öngören ilgili Kanun'a (Respect for Traffic Regulations (Administrative Enforcement) Act (Wet Administratiefrechtelijke Handhaving Verkeersvoorschriften)) göre işlem yapıldığını belirtmiştir. Nitekim ilgili Kanun'un 5'inci maddesinde, kabahate konu fiilin sicilde kaydı bulunan motorlu bir araç ile işlenmesi ve olay anında sürücünün kimliğinin tespit edilememesi halinde, para cezasının aracın üzerine kayıtlı bulunan kişi hakkında verileceği düzenlenmiştir. 8'inci maddede ise aracın sahibini sorumluluktan kurtaran istisnalara yer verilmiştir. Bu durumlar şunlardır: sahibinin rızası olmaksızın aracın bir diğer kişi tarafından kullanılması ve aracın tescil plakası sahibinin bu kullanımı engelleyememesi; aracın tescil plakası sahibinin aracını üç ay geçmeyen bir süre için başkasına kiralaması veya tescil plakası sahibinin aracını olayın gerçekleştiği zamanda yazılı olarak düzenlenen bir sözleşmeyle başka bir kişiye satmış olmasıdır.

Olayda başvuru hakkında verilen idari para cezasının bir karineye dayandığını belirten AİHM'e göre, kural olarak makul sınırlar içerisinde kalınması şartıyla ceza hukukunda da karineler uygulanabilmektedir. Ancak bunun için savunma hakkına dikkat edilmeli ve bu doğrultuda kullanılan araçlar ile hedeflenen meşru amaç arasında makul nitelikte bir orantı bulunmalıdır.

AİHM, mevcut davada orantılılık ilkesine uyulup uyulmadığını değerlendirirken ilk olarak kabahate konu fiilin teknik veya diğer yollarla tespit edildiğini belirtmiştir. Bununla birlikte fiilin kim tarafından işlendiğine, yani sürücünün kim olduğuna ilişkin net bir belirlemenin yapılmadığını ifade etmiştir. Yine de bu tür fiillerin yargılanması ve cezalandırılmasının yerel adli makamlar üzerinde kabul edilemeyecek derecede fazla bir yük getirdiği gerekçesiyle trafik güvenliğinin etkin bir şekilde sağlanması amacıyla bu tür düzenlemelerin bulunabileceğini belirtmiştir. Diğer yandan Yüksek Mahkeme, ilgili Kanun'un 5'inci

Maddesine göre, hakkında idari para cezası verilen kişinin bu cezanın iptal edilmesi amacıyla bu konuda tam yetkiye sahip bir ilk derece mahkemesine itiraz edebileceğini ve bu süreçte itiraz eden kişinin herhangi bir savunma aracından yoksun bırakılmadığını ifade etmiştir. Bu itirazda ayrıca ilgili Kanun'un 8'inci maddesinde yer alan durumlara dayanılabileceğini de eklemiştir. Ayrıca her zaman bu tür bir uygulamanın olmadığını, polisin kabahatin konu fiilin gerçekleştiği esnada aracı durdurarak sürücünün kimliğini tespit etme imkânının bulunduğunu da ifade etmiştir. Sonuç olarak ilgili Kanun'un 5'inci maddesine göre, başka bir kişiye arabasını veren araç sahibinin bundan dolayı sorumluluğu üstlenmiş olduğunu ancak bu sorumluluğun sınırsız bir sorumluluk olmadığını, bu sorumluluktan kurtulmak amacıyla belirli güvencelerin öngörüldüğü ve bu sorumluluğa ilişkin para cezasına ilişkin tutarın cüzi bir miktar olmasına ilişkin gerekçelerle başvuruyu kabul edilemez bulmuştur.

IV. Anayasa Mahkemesinin Konuya Yaklaşımı

A. Anayasa Mahkemesinin Somut Norm Denetimi Kapsamında Verdiği Kararlar

İlk olarak Anayasa Mahkemesine göre, Anayasa m. 38/4'te düzenlenen masumiyet karinesinin suçların yanı sıra kabahatlerde de uygulanabilir olduğunu belirtmek gerekir. Ancak yukarıda açıklanan Engel kriterleri gibi belirli kriterler ortaya koymayan Anayasa Mahkemesi, *somut olayda uygun düştüğü ölçüde uygulanabilir olup olmadığı* yönünde değerlendirmede bulunmaktadır. Nitekim Yüksek Mahkeme KTK m. 116/1'de yer alan hükmün masumiyet karinesinden yararlanacağı görüşündedir. Keza söz konusu hüküm, iki defa somut norm denetimine konu olmuştur. Ancak bu kararlardan önce KTK m. 116/1'de düzenlenen tescil plakası sahibinin sorumluluğuna benzer düzenlemelerin yer aldığı KTK m. 36/3, m. 67/2, ek m. 2/3 ve ek m. 6'da bulunan hükümlere ilişkin verilen kararın incelenmesinde fayda vardır. Bu kapsamda KTK m. 36/3'te⁵⁰ sürücü belgesi olmaksızın motorlu araç kullanan kişi hakkında

⁵⁰ KTK m. 36: "Motorlu araçların, sürücü belgesi sahibi olmayan kişiler tarafından karayollarında sürülmesi ve sürülmesine izin verilmesi yasaktır. Araçlar, bu Kanunda sınıfları belirtilen sürücü belgelerine sahip sürücüler ile iki veya çok taraflı anlaşmalara göre sürücü belgesi bulunan veya geçerli uluslararası sürücü belgesi olan kişilerce sürülebilir. Sürücü belgesi sahibi olmadan trafiğe çıkanlara ilk tespitte bir aydan iki aya kadar, tekrarı halinde iki aydan üç aya kadar hafif hapis cezası verilir. Ayrıca

hafif hapis cezası ile hafif para cezası verileceği öngörülmekteydi. Bu kişinin bir kazaya neden olması durumunda ayrıca bu fiilinden dolayı da cezalandırılacağı belirtilmekteydi. Sürücünün araç sahibi olmadığı durumlarda ise aynı miktar için araç sahibi hakkında da ceza tutanağı düzenlenmekteydi. Anayasa Mahkemesi, bu hükümde araç sahibi ile işlenen suç arasındaki illiyet bağının hükümde açık bir şekilde belirtilmediği ve bu nedenle araç sahibinin sadece tescil plakası sahibi olması nedeniyle üçüncü kişinin fiilinden sorumlu tutulduğu gerekçesiyle söz konusu hükmün dördüncü cümlesinde “*sürücü aynı zamanda araç sahibi değilse, ayrıca tescil plakasına da aynı miktar için ceza tutanağı düzenlenir*” şeklinde yer alan hükmün Anayasa m. 2 ve m. 38’e aykırı olması nedeniyle iptaline karar vermiştir⁵¹.

KTK m. 67/2’de⁵² belirli fiillerin işlenmesi durumunda, fiilin işlendiği aracın altmış gün süreyle trafikten menedileceği düzenlenmekteydi. Bu hükme göre söz konusu fiilleri işleyen kişinin araç sahibi olmaması durumunda da ilgili yaptırım uygulanmaktaydı. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesi, araç sahibinin işlemediği bir fiil nedeniyle sahibi olduğu aracın trafikten menedilmesinin Anayasa m. 2 ve m. 38’e aykırı olması nedeniyle KTK m. 67/2’nin üçüncü cümlesinde “*ayrıca, araç altmış gün süre ile trafikten menedilir*” şeklinde yer alan hükmün “*sürücünün araç sahibi olmadığı hâl*” ibaresi yönünden iptaline karar vermiştir⁵³.

KTK ek m. 2/3’te⁵⁴ “*İlgili belediyeden izin veya ruhsat almaksızın, belediye sınırları dâhilinde ticari amaçlı yolcu taşıyan kişiye, araç sahi-*

bu kişiler her defasında 7 200 000 lira hafif para cezasıyla da cezalandırılırlar. Bu kişilerin kazaya neden olması halinde bu cezaların uygulanması diğer cezaların uygulanmasına engel teşkil etmez. Sürücü aynı zamanda araç sahibi değilse, ayrıca tescil plakasına da aynı miktar için ceza tutanağı düzenlenir.”

⁵¹ Anayasa Mahkemesi, 106/190, 29.11.2012, RG 06.03.2013/28579

⁵² KTK: m. 67/2: “Bu maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri hükümlerine uymayan sürücülere 235 Türk lirası idari para cezası verilir. Aynı fıkranın (d) bendi hükümlerine uymayan sürücülere 5.010 Türk lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri altmış gün süreyle geri alınır. Ayrıca, araç altmış gün süre ile trafikten menedilir. Bu şekilde sürücü belgesi geri alınanlar psiko-teknik değerlendirmeden ve psikiyatri uzmanının muayenesinden geçirilerek sürücü belgesi almasına mâni hâli olmadığı anlaşılanlara bu Kanun kapsamında verilen trafik idari para cezalarının tahsil edilmiş olması şartıyla geri alma süresi sonunda belgeleri iade edilir.”

⁵³ Anayasa Mahkemesi, 1/14, 14.03.2019, RG 19.04.2019/30750

⁵⁴ KTK ek m. 2: “Araçlarını motorlu araç tescil ve trafik belgesinde gösterilen maddesinin dışında kullananlar ile sürülmesine izin veren araç sahipleri 14 400 000 lira para cezası ile cezalandırılırlar. Ayrıca, araç onbeş gün süre ile trafikten men edilir. İlgili

bine” idari para cezası verileceği öngörülmekteydi. Araç sahibinin sadece aracını vermiş olması nedeniyle sürücünün işlediği fiilden dolayı sorumlu tutulmasını Anayasa m. 38’e aykırı bularak söz konusu hükümde yer alan “*araç sahibine*” ibaresinin iptaline karar vermiştir⁵⁵.

Söz konusu üç hükümde de kabahati işleyen kişinin araç sahibi olmadığı durumlarda, araç sahibi hakkında uygulanan idari yaptırım Anayasa’ya aykırı bulunmuştur. Ne var ki benzer sorumluluk rejimin düzenlendiği KTK m. 116/1’de yer alan hüküm somut norm denetimine iki defa konu olmasına rağmen, Anayasa Mahkemesi iptal taleplerini reddetmiştir. İlk olarak Anayasa Mahkemesinin 1 Temmuz 2008 tarihinde vermiş olduğu kararda, itiraz yoluna başvuran Van 2. Sulh Ceza Mahkemesi, KTK m. 116/1’de yer alan “...ve sürücüsü tespit edilemeyen...” ile “...tescil plakalarına göre...” ibarelerinin Anayasa m. 38/4’te yer alan masumiyet karinesi ile Anayasa m. 38/7’de yer alan ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine aykırı olması nedeniyle iptal edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür⁵⁶. Anayasa Mahkemesi oldukça kısa ve kanımızca yeterli olmayan bir gerekçe ile oyçokluğu ile itirazın reddine karar vermiştir. Bu kapsamda Anayasa m. 38/4’te yer alan masumiyet karinesinin gereği olarak iddia edenin iddiasını ispatla yükümlü olduğunu belirten Anayasa Mahkemesi’ne göre, ispat yükünün iddia yerine savunmaya devredilmesi ile hukuki veya fiili varsayımların bulunduğu hallerde ispat yükümlülüğü yer değiştirebilmektedir. Kararın devamında KTK m. 116/1’in kapsamına giren fiilleri işleyen sürücülerin tespit edilmesinin zor olması ve trafik zabıtasının araç sahibine ancak tescil plakası üzerinden ulaşabilme imkânının bulunması nedenleri ile giderek artan trafik sorunlarının zamanında ve etkin bir şekilde denetlenebilmesi ve toplum halinde yaşamının güvenli bir şekilde devam ettirilebilmesi

belediyeden izin veya ruhsat almaksızın, belediye sınırları dâhilinde ticari amaçlı yolcu taşıyan kişiye, araç sahibine, bağlı bulunduğu durak, işyeri ve işletmelerin sorumlularına birinci fıkrada gösterilen idari para cezası üç kat olarak, fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde tekerrürü halinde ise beş kat olarak uygulanır. Ayrıca, araç her defasında altmış gün süre ile trafikten men edilir. Ayırıcı işareti bulunmayan üçüncü fıkra kapsamındaki araçlardan taşımacılık hizmeti alanlara da birinci fıkrada belirtilen cezanın üçte biri oranında idari para cezası uygulanır.”

⁵⁵ Anayasa Mahkemesi, 52/139, 11.09.2014, RG 09.04.2014/29321

⁵⁶ Anayasa Mahkemesi, 116/74, 06.03.2008, RG 01.07.2008/26923

amaçlarıyla söz konusu hükme göre, tescil plakası üzerinden tutanak düzenlenmesinin demokratik toplumda zorunlu olduğu belirtilmiştir⁵⁷.

KTK m. 116/1’de yer alan hükmün ikinci defa somut norm denetime konu olduğu karar ise Tire Sulh Ceza Mahkemesinin ilgili hükmün Anayasa m. 2 ve m. 38’e aykırı olması nedeniyle iptal istemine dayanmaktadır. Ancak Anayasa Mahkemesi, esasa girerek verdiği ilk kararın ardından Anayasa m. 152/4’te ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun⁵⁸ m. 41’de belirtildiği üzere, red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasının üzerinden on yıl geçmemiş olması nedeniyle KTK m. 116/1’de *"ve sürücüsü tespit edilemeyen"* ile *"tescil plakalarına göre"* ibarelerine yönelik itiraz başvurusunu reddederek, bu ibareler dışında kalan kısmın esasının incelenmesine karar vermiştir. Bu kapsamda *"Trafığı tehlikeye düşürecek, engel olacak şekilde veya yasaklanmış yerlerde park etmiş araçlara veya trafik kural ve yasaklarına aykırı davranışları belirlenmiş bulunan, karayolları ağırlık kontrol mahallerinde işaret, ışık, ses veya görevlilerin ikazına rağmen tartı sistemine girmeden seyrine devam eden ' araçlara ' ceza veya suç tutanağı düzenlenir."* haliyle ele alınan hükümde öngörülen trafik ihlallerinin işlenmesinde kullanılan aracın tescil plakası üzerinden ceza veya suç tutanağı düzenlenmesinin kamu düzenini sağlamak amacıyla yürürlüğe konulduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle kanun koyucunun kamu düzenini sağlamak amacıyla söz konusu fiilleri kabahat olarak dü-

⁵⁷ Anayasa Mahkemesi Üyesi Mehmet Erten ile Anayasa Mahkemesi Üyesi Zehra Ayla Perктаş’ın karşı oy gerekçelerinin ilgili kısmı şu şekildedir: *"Araç sürücüsü ile tescil plakası sahiplerinin her zaman aynı kişi olmayabileceği gözetildiğinde, araç sürücüsünün eyleminden dolayı illiyet bağı kurulmadan tescil plakası sahibi sorumlu tutularak cezaların şahsiliği ilkesi ihlal edilmektedir."* Anayasa Mahkemesi Üyesi Şevket Apalak’ın azlık oyunun gerekçesi şu şekildedir: *"İptali istenilen kurallarla bireye ilişkin suç yükleme, savunma, yargılama gibi ceza hukukuyla ilgili genel ilkeler ve "masumiyet" karineleri gözönünde tutulmadan, suç işleyen kişi belirlenmeden tescil plakalarına göre "ceza veya suç" tutanağı düzenlenmektedir."* Anayasa Mahkemesi Üyesi Serruh Kaleli’nin karşı oy gerekçesinin ilgili kısmı şu şekildedir: *"İptali istenilen düzenlemeye göre "sürücüsü tespit edilemeyen" gibi soyut bir kavrama, yani tespit etmek konusundaki hiçbir kamusal çaba ya da ispat yönünden belge, bilgi ve delil ihtiva etmeyen bir iddaci kimliğindeki kişinin varsayımsal fikrine dayanak yapılan trafik tutanağı, nesnel bir vakıa-delil haline gelmekte ve kural'a göre masumluk karinesinin üzerine çıkarak, iddianın ispatından öte iddianın yokluğunu ispat külfetini ceza hukuku temel ilkelerine aykırı bir şekilde araç ruhsat sahibine yüklemektedir."*

⁵⁸ Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 6216, Kabul Tarihi: 30.03.2011, RG 30.03.2011/27894

zenlemesini, Anayasa m. 2’de yer alan hukuk devleti ilkesine aykırı görmeyen Anayasa Mahkemesi iptal talebinin reddine karar vermiştir. Ayrıca her ne kadar iptal talebinde Anayasa m. 38’e aykırılık ileri sürülmüşse de Anayasa Mahkemesi, iptali istenen hükmü Anayasa m. 38 ile ilgili görmediğinden bir inceleme yapmamıştır⁵⁹.

B. Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kapsamında Verdiği Kararlar

Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruya ilişkin verdiği kararlar arasında, KTK m. 116/1’e göre tescil plakası sahibi hakkında verilen idari yaptırım kararının masumiyet karinesi bakımından incelendiği bir karar bulunmamaktadır. Yine de tarım arazisinde anız yakma fiili nedeniyle arazinin sahibi hakkında verilen idari yaptırım kararının masumiyet karinesi açısından incelendiği karar ile çeşitli trafik kabahatlerinden dolayı araç sahibi hakkında verilen idari yaptırımların adil yargılama hakkı kapsamında silahların eşitliği ilkesi, çelişmeli yargılama ilkesi ve gerekçeli karar hakkı açısından incelendiği kararların ele alınması uygun olacaktır.

Bu kapsamda masumiyet karinesinin ele alındığı karara ilişkin olayda, başvurucunun maliki olduğu tarım arazisinde anız yakıldığı tespit edilmiş ve başvuru hakkında idari para cezası verilmiştir. Başvurucu, anızı kendisinin yakmadığını, yangının başka bir yerden kendi arazi-

⁵⁹ “Anayasa’nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adil bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa’ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir. Kanun koyucu, kamu düzeninin korunması amacıyla ceza hukuku alanında düzenleme yaparken Anayasa’ya ve ceza hukukunun temel ilkelerine bağlı kalmak şartıyla toplumda hangi eylemlerin suç sayılacağı ve suç sayılan bu eylemlerin hangi tür ve ölçüde cezai yaptırıma bağlanacağı konusunda anayasal sınırlar içinde takdir yetkisine sahiptir. Bu yetki, idari yaptırımlar bakımından da geçerlidir. İtiraz konusu kuralın, kişilerin can ve mal güvenliğini korumak, toplumun refah, huzur ve mutluluğunu etkileyen trafik kazalarının önlenmesini sağlamak ve böylece kamu düzenini korumak amacıyla öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Bu düzenlemenin anayasal sınırlar içinde kanun koyucunun takdirinde olduğu açıktır. Kanun koyucunun, anayasal sınırları aşmadan takdir yetkisini kullanarak düzenlediği kural, hukuk devleti ilkesine aykırılık taşımamaktadır.” bkz. Anayasa Mahkemesi, 44/59, 02.05.2013, RG 10.12.2013/28847

sine sıçramış olabileceğini ya da arazisinde bulunan mısır koçanlarını almak isteyen çocuklar tarafından çıkarılmış olabileceğini belirterek idari para cezasına ilişkin idari işlemin iptal edilmesi talebiyle dava açmıştır. Davayı gören ilgili İdare Mahkemesi, anız yakma fiilinin oldukça kısa bir zamanda gerçekleştiğini ve bu fiili işleyen kişinin olay yerinden hemen ayrılabilirdiğini belirtmekle beraber, bu kişinin tespit edilmemiş olması nedeniyle arazinin sahibi hakkında idari yaptırım kararının uygulanmamasının verimli arazilerin yok olmasına ve yangınların ortaya çıkmasına neden olacağını ifade etmiştir. Ayrıca diğer arazilerde başlayan anız yangınının kendi arazisine de geçeceğini bildiği halde, bu durumu ihbar etmeyen ve suç duyurusunda bulunmayan başvurucunun bu duruma sessiz kalarak örtülü rıza göstermesi gerekçe gösterilerek davanın reddine karar verilmiştir. Bunun üzerine başvuru, masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, ilgili İdare Mahkemesi tarafından, dosyada herhangi bir delil olmamasına rağmen, başvurucunun tarım arazisinin maliki olması nedeniyle karinelere dayalı olarak davanın reddine karar verdiğini belirtmiştir. Bu bakımdan bir kişinin salt sahip olduğu sıfat veya statü nedeniyle cezalandırılmayacağını ifade eden Anayasa Mahkemesi, belirli karinelere yola çıkılarak arazi sahibi hakkında idari para cezası verilmesini, Anayasa m. 38/4'te düzenlenen masumiyet karinesine aykırı bulmuştur⁶⁰.

KTk m. 116/1'de yer alan hüküm kapsamında, tescil plakası sahibinin sorumlu tutulmasına ilişkin yapılan bireysel başvuruya konu olayda, karayolunda yapılan radar uygulaması sırasında aracın belirtilen hız seviyesinin üzerinde ilerlediği tespit edilmiş ve aracın plaka sahibi olan başvurucunun gıyabında tutanak tutulmuştur. Bu tutanağa binaen hakkında verilen idari para cezasının tebliğ edilmesi üzerine, başvuru bu karara itiraz etmiştir. İtirazı inceleyen ilgili Sulh Ceza Mahkemesi, hız sınırlarını aşarak araç kullanmaya ilişkin fiilin KTK m. 51/2-b'de kabahat olarak düzenlendiğini ve sürücünün tespit edilmemesi halinde KTK m. 116/1'e göre idari para cezasının plakanın sahibi hakkında verileceğini belirterek mevzuata uygun verilen karar nedeniyle itirazın reddine karar vermiştir. Bunun üzerine başvuru, gıyabında verilen idari para

⁶⁰ Anayasa Mahkemesi, 1. Bölüm, Başvuru No: 2016/14869, Hasan Cihan Başvurusu, 24.10.2019

<<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/14869?BasvuruAdi=Hasan+Cihan>> Erişim Tarihi 25 February 2021

cezasının dayanağı olan tutanakta soyut bir açıklama dışında, cezanın verilmesine konu olan fiile ilişkin herhangi bir belge, fotoğraf ve teknik veri içeren hususun bulunmadığını belirterek Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, başvuruyu Anayasa m. 36’da yer alan adil yargılama hakkı kapsamında silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri bakımından incelemiştir. Yüksek Mahkeme, öncelikle başvurunun tutanağa ilişkin ileri sürmüş olduğu iddialarına karşın, tutanakta aracın cinsi, rengi ve plakası, kabahatin işlendiği yer, hangi kabahatin işlendiği, kabahatin nasıl tespit edildiği, tutanağı düzenleyen görevlinin adı, soyadı ve sicil numarası ve ceza tutarı ile ilgili bilgilerin yer aldığını ve bu tutanağın başvurucaya tebliğ edildiğini belirtmiştir. Ayrıca İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü tarafından idari para cezasının dayanağını oluşturan ceza tutanağıyla birlikte aracın fotoğrafının da itirazı inceleyen Mahkemeye gönderildiği ancak cevabi nitelikte yazının başvurucaya tebliğ edilmediği tespit edilmiştir. Yine de ceza tutanağının içeriğinin tekrarı niteliğindeki yazı cevabının, daha önceden başvurucaya tebliğ edilmemiş olmasının yargılamanın sonunda verilecek olan kararı etkileyecek bir usule ilişkin imkândan mahrum bırakılmadığını ifade eden Anayasa Mahkemesi, açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle başvurunun kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir⁶¹.

Gerekçeli karar hakkına ilişkin karara konu olayda ise video kameralı radarla yapılan tespit kapsamında, aracın belirtilen hız limitini aşması nedeniyle plakanın tescil sahibi olan başvuruca hakkında idari para cezası verilmiştir. KTK m. 36/3-c.4’te yer alan “*sürücüsü aynı zamanda araç sahibi değilse, ayrıca tescil plakasına da ceza tutanağı düzenlenir*” şeklinde yer alan hükmün Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiğini ve bu nedenle verilen idari para cezasının hukuka aykırı olduğunu ileri süren başvuruca, ilgili Sulh Ceza Mahkemesine itiraz etmiştir. Ancak Mahkeme, KTK m. 36/3-c.4’te yer alan hüküm iptal edilmiş olsa da iptal kararından sonra 6487 sayılı Kanun⁶² m. 18 ile “*ayrıca aracın sürücü*

⁶¹ Anayasa Mahkemesi, 2. Bölüm, Başvuru No: 2014/12348, Concept Otomotiv Mühendislik İnşaat Ltd. Şti. Başvurusu, 22.01.2015 <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/12348?BasvuruAdi=Concept+Otomotiv>> Erişim Tarihi 25 February 2021

⁶² Bazı Kanunlar ile 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 6487, Kabul Tarihi: 24.05.2013, RG 11.06.2013/28674

belgesiz kişilerce sürmesine izin veren araç sahibine de tescil plakası üzerinden aynı miktarda idari para cezası verilir” şeklindeki hükmün getirilmiş olduğunu gerekçe göstererek itirazın reddine karar vermiştir. Bunun üzerine başvuru, ilgili kabahati işleyen failin tespit edilmeksizin doğrudan araç sahibi sıfatıyla hakkında idari para cezası verilmesinin Anayasa’ya aykırılığını ileri sürerek Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvurucunun iddiaları, adil yargılanma hakkı kapsamında bulunan gerekçeli karar hakkı bakımından ele alınmıştır. Anayasa Mahkemesi söz konusu idari para cezasının dayanağının KTK m. 36/3’te yer alan hüküm yerine, KTK m. 116/1’de yer alan hüküm olduğunu ve ilgili Sulh Ceza Mahkemesi tarafından bu madde yönünden bir inceleme yapılmadığını tespit etmiştir. Bu nedenle hız kuralına ilişkin aykırılıktan dolayı ceza tutanağının KTK m. 116/1’e göre düzenlenmesi karşın, ilgili Sulh Ceza Mahkemesi tarafından bu hüküm gözetilmeden, KTK m. 36/3-c. 4’te yer alan sürücü belgesi olmayan kişilere aracın sürülmesine izin verilmesine ilişkin hüküm kapsamında itirazın değerlendirilmiş olması nedeniyle Anayasa Mahkemesi, başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir⁶³.

V. Görüşümüz

Öncelikle KTK m. 116/1’de yer alan sorumluluk rejiminin belirli hukuki karineleri esas aldığını belirtmek isteriz. Nitekim kabahati işleyen failin, yani sürücünün tespit edilemediği durumda, bu kişinin, araç sahibi olduğuna ilişkin varsayımdan yola çıkılarak idari yaptırım tutanağı tescil plakasına göre tutulmaktadır. Esasen bir aracın sadece sahibi tarafından kullanılması oldukça olağan bir durumdur. Ancak diğer olağan bir durum ise kişilerin sahibi olmadıkları araçları kullanmasıdır. Keza Türk Hukukunda kişinin sahibi olmadığı veya başkasına ait bir aracı kullanması kabahat veya suç gibi bir haksızlık olarak düzenlenmemiştir. Gündelik hayatta insanlar belirli bir edim karşılığında ya da edimsiz olarak araçlarını diğer kişilerin kullanmalarına izin vermektedir. Özellikle yakın aile bağlarının mevcut olduğu durumlarda araç sahibinin açıkça verdiği izne dahi gerek bulunmaksızın aracın diğer aile bireyleri tarafından kullanılması da gündelik hayatta sıkça rastlanan bir durumdur. O halde bir aracın kural olarak sadece sahibi tarafından kullanıldığı ileri sürülmesi kanımızca mümkün değildir. Ancak KTK m.

⁶³ Anayasa Mahkemesi, 2. Bölüm, Başvuru No: 2014/1292, Tuba Doğruyol Başvurusu, 10.06.2015, RG 18.09.2015/ 29479

116/1’de yer alan hüküm, aracın sadece sahibi tarafından kullanıldığı varsayımına dayanmaktadır. Bu durumda diğer kişilerin aracı kullanırken işledikleri kabahat nedeniyle sorumluluk ise kabahatle ilgisi bulunmayan araç sahibine ait olmaktadır. Ayrıca araç sahibinin sorumluluğunun kendi ihmali hareketinden veya taksirli hareketinden kaynaklanmadığı da belirtilmelidir.

KTK m. 116/1’de yer alan hükme göre araç sahibi hakkında idari yaptırım uygulanması bakımından genel olarak bir kriterin mevcut olduğu söylenebilir. Bu kriter ise sürücünün tespit edilememiş olmasıdır. Görüldüğü üzere araç sahibinin sorumlu tutulmasının asıl nedeni salt *tescil plakası sahibi* sıfatına sahip olmasıdır. Ayrıca madde metninde her ne kadar “*sürücüsü tespit edilemeyen araçlara*” ibaresine yer verilmişse de sürücünün tespit edilmesi için yapılacak işlemlerin neler olduğuna ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir. Özellikle uygulamada bu yönde neredeyse hiçbir araştırma yapılmadığı da gözetildiğinde KTK m. 116/1’de yer alan hükme göre araç sahibinin oldukça geniş bir sorumluluğa sahip olduğu ileri sürülebilir.

Ayrıca tutanak tescil plakasına göre araç sahibi hakkında düzenlenmekte ve araç sahibinin adresine tebliğ edilmektedir. Böylece söz konusu varsayım üzerine tutulan tutanakla birlikte masumiyetini ispatlama yükümlülüğü araç sahibine geçmektedir.

AIHM ve Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin kararlarına baktığında da sürücünün tespit edilmeden doğrudan araç sahibinin sorumluluğuna gidilmesinin masumiyet karinesi açısından tartışmalı olduğu görülmektedir. Keza her iki Mahkeme de sürücünün tespit edilmeden doğrudan araç sahibinin sorumlu tutulmasına ilişkin düzenlemelerin yapılmasında personel sayısının azlığı gibi nedenler ile trafik güvenliğinin sağlanması gibi amaçlar doğrultusunda belirli varsayımların kabul edilebileceği görüşündedir. Bu bakımdan ulaşılmak istenilen hedef ile neden olunan ihlal arasındaki dengede, kişinin masumiyetini ispatlayabilmesi için sunulan imkânların varlığı da gerekçe gösterilerek, bu tür bir varsayımın kabul edildiği söylenebilir. Ancak Anayasa Mahkemesinin KTK m. 116/1’de yer alan hükmün iptal talebini incelediği kararında ileri sürdüğü gerekçenin oldukça kısa ve yetersiz olması nedeniyle söz konusu dengede gözetilmesi gereken hususlar ile bireyin lehine öngörülmesi gereken güvencelerin kapsamı konusunda detaylı bir değerlendirmede bulunulması kanımızca mümkün değildir. Bu nedenle KTK m. 116/1’de

yer alan hükme benzer bir hükme binaen uygulanan idari para cezasının konu olduğu Falk ve Hollanda kararında, AİHM tarafından ileri sürülen gerekçelerin değerlendirilmesinde fayda vardır. Karara konu olayda, KTK m. 116/1’de yer alan hükme benzer bir düzenlemenin bulunduğu Hollanda mevzuatına göre, başvurucunun sahibi olduğu araçla işlenen kabahat nedeniyle sürücü tespit edilemediğinden idari para cezası, araç sahibi sıfatıyla başvuru hakkında verilmiştir. AİHM’in hak ihlali tespit etmediği bu kararın gerekçesinde iki husus ön plana çıkmaktadır. Bunlar usule ilişkin güvenceler ile sorumluluk rejimini daraltan düzenlemelerdir. İlk olarak usule ilişkin güvenceler bakımından ifade etmek gerekirse başvuru, idari para cezasının kaldırılması amacıyla önce Lahey Cumhuriyet Savcılığına başvurmuş, bu merciin verdiği red kararına karşı ise Leiden Bölge Mahkemesine başvurmuş ve buradaki başvurusu duruşmalı olarak incelenmiştir. AİHM bu nedenle kişinin savunma hakkından yoksun bırakılmadığını belirtmiştir. İkinci olarak ise Hollanda mevzuatındaki ilgili Kanun hükmünde öngörülen araç sahibinin sorumluluğunun yanı sıra, bu sorumluluğu daraltan başkaca düzenlemeler de bulunduğu da ifade edilmelidir. Bu hükme göre sahibinin rızası olmaksızın aracın bir diğer kişi tarafından kullanılması ve aracın tescil plakası sahibinin bu kullanımı engelleyememesi; aracın tescil plakası sahibinin aracını üç ay geçmeyen bir süre için başkasına kiralaması veya aracın tescil plakası sahibinin aracını olayın gerçekleştiği zamanda sorumluluğu yazılı olarak garanti eden başka bir kişiye satmış olması durumlarında, araç sahibinin sorumluluğu bulunmamaktadır.

AİHM’in gerekçesinde ileri sürülen bu iki hususunda da KTK m. 116/1’de yer alan hüküm açısından mevcut olduğunu söylemek kanımızca mümkün değildir. İlk olarak usule ilişkin güvencelere bakıldığında idari para cezasına karşı kural olarak KK m. 27 kapsamında sulh ceza hâkimliğine başvurulabilmektedir⁶⁴. Sulh ceza hâkimliğinin, talep üzerine ya da resen tarafları duruşmaya davet ederek dinlemesi söz konusu olsa da uygulamada çoğu zaman itirazın duruşma yapılmadan sadece dosya üzerinden incelendiği görülmektedir. Sulh ceza hâkimliği, idari yaptırım kararının hukuka aykırı olması halinde, idari yaptırım kararının kaldırıl-

⁶⁴ İdari para cezalarına karşı yargı mercilerine başvurulabileceği gibi idari mercilere de başvurmak mümkündür. Duruma göre, kararı bizzat veren idari merci veya onun hiyerarşik olarak üstünde yer alan mercie başvurulabilmektedir. Bkz. Gölcüklü (n 34) 192. Ancak KTK m. 116/1 kapsamında araç sahibi hakkında verilen idari para cezalarına karşı kural olarak sadece sulh ceza hâkimliğine başvurmak mümkündür.

masına karar verirken idari yaptırım kararının hukuka uygun olması halinde ise başvurunun reddine karar vermektedir. Üç bin Türk Lirası dâhil olmak üzere bu miktarın altındaki idari para cezalarına karşı yapılan başvuru üzerine sulh ceza hâkimliğinin verdiği red kararı kesin niteliktedir. Sulh ceza hâkimliğinin vermiş olduğu bu red kararına karşı, kararın bir kere daha gözden geçirilmesine ilişkin başvurulabilecek olağan bir kanun yolu bulunmamaktadır⁶⁵. Ayrıca KTK m. 116/1'in kapsamında yer alan kabahatlere ilişkin idari para cezalarının çoğu, bu miktarın altında kalmaktadır. Bu bakımdan idari para cezasına karşı usule ilişkin güvencelerin yeterli olmadığı söylenebilir. İkinci olarak sorumluluk rejiminin belirlenmesine ilişkin KTK m. 116/1'de yer alan sorumluluğun daraltılmasına neden olan ve kişi lehine karineler öngören bir hükmün bulunmadığı da ifade edilmelidir. Bu nedenle AİHM'in ilgili kararında red kararının gerekçesinde belirtmiş olduğu iki hususun da KTK m. 116/1'de yer alan sorumluluk rejimi açısından mevcut olmadığı vurgulanmalı ve söz konusu hükmün masumiyet karinesine aykırı olduğu belirtilmelidir.

Ayrıca KTK m. 116/1'de yer alan hükmün masumiyet karinesinin yanı sıra, başka temel hak ve özgürlüklere de aykırı olduğu ifade edilmiştir. Nitekim sürücünün araç sahibi olmadığı durumlarda, kabahati işleyen sürücünün tespit edilememesi nedeniyle idari yaptırım araç sahibi hakkında uygulanmaktadır. Bu durumda araç sahibi, üçüncü kişinin işlemiş olduğu fiil nedeniyle cezalandırıldığından bu hüküm, Anayasa m. 38/7'de yer alan ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesini ihlal etmektedir.

⁶⁵ Sulh ceza hâkimliği tarafından verilen kesin nitelikteki red kararlarına karşı olağanüstü kanun yolları ile Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru gibi yollar dışında başkaca bir başvuru yolu bulunmamaktadır. AİHS'e Ek 7 Numaralı Protokol m. 2'de cezai konularda iki dereceli yargılanma hakkı düzenlenmektedir. Söz konusu madde kapsamında Yazar, özünde birer idari işlem olan idari para cezaları açısından hukuk devleti ilkesi, idarenin yargısal denetimi, kanuni idare ilkesi, bireylerin idareye karşı korunması, idarenin keyfi davranışlarını engellemek, hukukun üstünlüğü ve adil yargılanma ilkesi bakımından gereken güvenceyi sağlamak amacıyla sulh ceza hâkimliği tarafından idari para cezalarına ilişkin verilen bütün kararlarda miktar sınırlaması olmaksızın, istinaf ve temyiz yollarında olduğu gibi bir kez daha kararların gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Muhammed Taha Büyüktavşan, 'Kesinlik Sınırı Altındaki İdari Para Cezalarına Karşı İtiraz Yoluna Başvurulmamasının Cezai Konularda İki Dereceli Yargılanma Hakkı Bakımından İncelenmesi' (2018) (12) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 279, 304

Araç sahibinin sorumluluktan kurtulabilmesi için kabahati işleyen sürücünün tespit edilmesi gerekmektedir. Araç sahibi ile sürücü arasında akrabalık ilişkisinin varlığı halinde, araç sahibinin sorumluluktan kurtulabilmesi için sürücünün aleyhinde beyanda bulunması ve delil göstermesi gerekebilmektedir. Öyle ki bazı durumlarda araç sahibinin bu yönde bir davranışı olmadan sorumluluktan kurtulması mümkün olmamaktadır. İşte araç sahibinin, sürücü aleyhinde suçlayıcı beyanda bulunmasına ilişkin bu zorunluluk, Anayasa m. 38/5'te düzenlenen yakınları aleyhinde beyanda bulunmama ve delil göstermeme hakkının ihlaline neden olmaktadır.

Çözüm olarak KTK m. 116/1'de yer alan hükmün yürürlükten kaldırılması gerektiğini düşünmekteyiz. Keza bu hükümde yapılacak olan herhangi bir değişiklik söz konusu aykırılığı ortadan kaldırmaya yeterli olmamaktadır. Yine de söz konusu hükmün neden yürürlükten kaldırılması gerektiğine ilişkin olarak yapılacak olan olası değişikliklerin değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Bu kapsamda öncelikle adil yargılanma hakkının bütün gereklerine uygun olarak yürütülen bir süreç sonunda dahi, kişinin işlememiş olduğu bir fiil nedeniyle cezalandırılmasının mümkün olduğunu belirtmek gerekir⁶⁶. Fakat mevcut ihtimalin ortadan kaldırılması yahut en aza indirilmesi için somut olayda gerekli görülen bütün araştırmaların yapılması zorunludur. Bu noktada KTK m. 116/1'in yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar geçen süreçte, teknolojiye ve suçlulukla mücadelede önemli gelişmeler yaşandığı ifade edilmelidir. Nitekim bu gelişmelere bağlı olarak kabahati işleyen kişilerin tespit edilmesinin günümüzde daha kolay bir hal aldığı söylenebilir. Örneğin hız sınırının üzerinde araç kullanılması halinde bu durum, videolu radarla tespit edilmektedir. Yine aracın kırmızı ışıktaki geçmesi veya yaya yolunda yayalara yol vermemesi de kameralar ile tespit edilebilmektedir. Bu durumlarda sürücünün tespit edilmesine ilişkin olarak çoğu zaman başka herhangi bir araştırma yapılmamaktadır. Aslında kabahatin işlendiği aracın plakasının görüntüsü alındığı gibi, sürücünün de görüntüsünün alınması mümkündür. Ancak uygulamada bu görüntüler alınmamaktadır. Diğer yandan sürücünün görüntüsünün alınmış olması durumunda dahi, bu görüntüler çoğu zaman tutanakla birlikte araç sahibine tebliğ edilmemekte, mahkeme tarafından talep edilmesi halinde bu görüntüler sadece mahkemeye gönderilmektedir. Bu bakımdan sürücünün görüntüsünün alınması ve tutanakla birlikte araç sahibine tebliğ edilmesine iliş-

⁶⁶ Feyzioğlu (n 2) 140; Ulutürk (n 3) 68

kin olarak kişisel verilerin korunmasına ilişkin hükümler de gözetilerek madde metninde değişiklik yapılabilir. Bu noktada fahri trafik müfettişleri tarafından tutulan tutanağa binaen uygulanan idari yaptırımlardan da söz edilmesinde fayda vardır. KTK ek m. 6'da⁶⁷ fahri trafik müfettişlerine tutanak tutma yetkisi verilmiştir. Uygulamada çoğu zaman herhangi bir teknik veriye ve somut delile dayanmadan tutulan bu tutanaklar nedeniyle araç sahipleri hakkında KTK m. 116/1'e göre idari yaptırım uygulanmaktadır. Ayrıca bu durumun sadece fahri trafik müfettişleriyle sınırlı olmadığını da belirtmek gerekir. Örneğin bir karara konu olayda, araçla hız sınırı ihlalinin yapıldığının kamera görüntüsü ile yapılan izleme kapsamında tespit edilmesi nedeniyle KTK m. 116/1 kapsamında, tescil plakası üzerinden düzenlenen tutanağa binaen tescil plakası sahibi adına idari para cezası kesilmiştir. Bunun üzerine tescil plakası sahibi olan muteriz tarafından yapılan başvuru üzerine, ilgili Sulh Ceza Mahkemesi tarafından sürücünün tespit edilmeden doğrudan tescil plakasına göre düzenlenen ceza tutanağına göre verilen idari para cezasının KTK m. 116/1'e aykırı olması nedeniyle itirazın kabulüne karar vermiştir. Ancak Yargıtay 7. Ceza Dairesi, idari para cezası kararına ilişkin tutana-

⁶⁷ KTK ek m. 6: “Sürücülerin trafik kurallarına uyup uymadığını denetlemekle sorumlu olan yetkililere yardımcı olmak üzere Karayolu Trafik Güvenliği Kurulunca önerilen ve Karayolu Trafik Güvenliği Üst Kurulunca uygun görülen kişilere, valilerce ‘fahri trafik müfettişliği’ görevi verilir. Fahri trafik müfettişleri; 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun suç saydığı fiilleri işleyenler hakkında işlem yapılması amacıyla, Emniyet Genel Müdürlüğünce kendilerine verilen tutanağı düzenlemek ve bunları aracın tescilli olduğu trafik kuruluşuna gönderilmek üzere en geç bir hafta içerisinde herhangi bir trafik kuruluşuna teslim etmek zorundadırlar. Fahri trafik müfettişleri İçişleri Bakanlığının belirleyeceği esas ve usullere göre eğitime tabi tutulabilirler. Bu hizmet fahri ve ücretsizdir. Görevini kötüye kullandığı tespit edilen fahri trafik müfettişleri iki aydan altı aya kadar hafif hapis cezası ile cezalandırılırlar. Yargılamaları tabi oldukları esaslara göre yapılır. Ayrıca belgeleri iptal edilir. Fahri trafik müfettişlerinin yetki ve sorumlulukları ile diğer usul ve esaslar İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikte belirlenir.”. Ayrıca söz konusu hükmün somut norm denetimine konu olmuş ise de Anayasa Mahkemesi hükmün iptaline ilişkin talebi reddetmiştir: “Ayrıca kural ihlali yapan ve sürücüsü tespit edilemeyen araçların plâkasından başka saptanabilecek ayırt edici bir özelliğinin bulunmadığı, ancak plâka ile araç sahibine ulaşılabileceği de açıktır. Fahri trafik müfettişleri tarafından 2918 sayılı Kanun'un suç saydığı fiiller nedeniyle, sürücüsü tespit edilemeyen araçların tescil plakalarına göre suç tutanağının düzenlenmesi, bir trafik kuralının ihlal edildiğine dair suç isnadı niteliğinde olup cezaların şahsiliği ilkesine de aykırı değildir.” bkz. Anayasa Mahkemesi, 43/168, 26.12.2013, RG 07.03.2014/28934

ğın resmi evrak niteliğinde olması ve aksi ispat edilinceye kadar geçerli olması nedeniyle kamera kaydı gibi başkaca bir delil ile desteklenmesine gerek olmadan ispat kuvveti bakımından yeterli olduğunu ve bu ispat kuralına ilişkin mevzuatta aksi bir düzenlemenin bulunmadığını belirtmiştir⁶⁸. Kararda idari para cezası uygulanabilmesi için salt tutanağın görevli tarafından düzenlenmesi yeterli görülmüştür. Bu kişinin beyanını destekleyen hiçbir delil olmadan *görevlinin beyanı esastır* şeklinde bir yaklaşımın esas alındığı söylenebilir. Kararda ayrıca plaka tescil sahibinin fiilin işlendiği gün ve saatte başka bir yerde olduğunun ispat edilmesi halinde görevli olan memurun beşeri bir hata yapmış olabileceğinin kabul edilmesinin mümkün olduğu yer almaktadır. Bu durumda tescil plakası sahibinin fiili işlediğini komu otoritesinin ispat etmesi yerine, tescil plakası sahibinin fiili kendisinin işlemediğini ispat etmesi gerekmektedir. Yani ispat yükümlülüğünün iddia makamı yerine savunma makamına yüklendiği bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Açıklanan nedenlerle bu kişilere tanınan yetkiye bağlı olarak yine kişisel verilerin korunmasına ilişkin gerekler de gözetilmek suretiyle görüntü kaydı almaya ilişkin kanunda düzenleme yapılmalıdır. Ayrıca tutulan tutanağın sonradan araç

⁶⁸ “İdari para cezası karar tutanağının resmi evrak niteliğinde bulunduğu ve aksi ispat edilinceye kadar geçerli olduğu, ispat kuvveti bakımından başkaca bir delille (kamera kaydı gibi) desteklenmesinin gerekmediği, bu yönde mevzuatımızda bir hüküm bulunmadığı, (kaldı ki somut olayda görüntü kaydının mevcut olduğu) ancak muterizin belirtilen gün ve saatte başka bir yerde olduğuna ilişkin veya tespit edilen aracın rengi ve modelinin kendi aracı olmadığına dair geçerli sayılabilecek bir başvurusunun bulunması halinde ancak görevli polis memurunun beşeri bir hata yaptığının kabul edilebileceği, somut olayda bu yönde bir itiraz da bulunmadığı dikkate alındığında, idari para cezasına karşı yapılan başvurunun reddine karar verilmesi gerektiği gözetilmeden, yazılı gerekçeyle kabulüne karar verilmesinde isabet görülmemiş ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması lüzumu kanun yararına bozmaya atfen ihbar olunmuş bulunmakla gereği görüşülüp düşünüldü...” bkz. Yargıtay 7 CD, 22963/19969, 27.11.2014 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 24 February 2020; “Şeklindeki gerekçesi nazara alındığında, idari para cezası karar tutanağının resmi evrak niteliğinde bulunduğu ve aksi ispat edilinceye kadar geçerli olduğu, ispat kuvveti bakımından başkaca bir delille (kamera kaydı gibi) desteklenmesinin gerekmediği, bu yönde mevzuatımızda bir hüküm bulunmadığı, somut olayda hız ihlalinin trafiği tehlikeye düşürecek bir durum olduğu, tescil plakasına idari yaptırım tutanağı düzenlenebileceği ve radar kayıtlarının saklama süresinden sonra istendiği de dikkate alındığında, idari para cezasına karşı yapılan başvurunun reddine karar verilmesi gerektiği gözetilmeden, yazılı gerekçeyle kabulüne karar verilmesinde isabet görülmediği gerekçesiyle...” bkz. Yargıtay 19 CD, 2602/1509, 14.05.2015 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 24 February 2020

sahibine tebliğ edilmesiyle aradan geçen zamana bağlı olarak araç sahibinin lehine olan delillerin toplanmasına güçlükler yaşandığı ve bu delillerin bir kısmının ortadan kaybolduğu da belirtilmelidir.

Diğer yandan KTK m. 116/1’de yer alan sorumluluk rejimin daraltılmasına ilişkin olarak madde metninde düzenleme yapılması mümkündür. Bu hükümde sürücünün tespit edilemediği her durumda plaka sahibinin sorumluluğuna gidilmektedir. Öyle ki kabahatin işlendiği sırada araç sahibinin olay yerinde olmadığına ispat edilmesi ve hatta bu kişinin başka yerde olduğunun ispat edilmesi halinde bile ilgili hükme göre araç sahibinin sorumluluğu devam etmektedir. Nitekim madde metninde araç sahibinin sorumlu tutulmasının nedeni sürücünün tespit edilememiş olmasıdır. Bu nedenle sürücü tespit edilmemiş olsa bile sürücünün, araç sahibi olmadığı durumlarda, araç sahibinin sorumlu olmayacağına ilişkin olarak sorumluluğun daraltılması uygun olacaktır. Yine aracın özellikle aile, arkadaş ve iş çevresindeki diğer kişiler tarafından sıklıkla kullanıldığı da bir gerçektir. Bu nedenle plaka sahibinin aracını başkasına ödünç verdiği durumlarda da sorumluluktan kurtulması mümkün olmalıdır. Bunun için aracın üçüncü bir kişiye verildiğinin bir şekilde ispat edilmesi yeterli görülmelidir. Aracın devredildiğine ilişkin yazılı bir sözleşme veya bu devir işleminin sicile işlenmesi gibi ispatı zorlaştıran durumlar aranmamalıdır. Bu noktada konuyla ilgisi olması nedeniyle kiralık araçlar açısından söz etmek gerekirse KTK m. 116/1’de yer alan hüküm kiralık araçlarda da uygulanmaktadır. Bu bakımdan araç sahibinin aracını bir başkasına kiraladığı durumlarda, ilgili kabahatleri işleyen sürücünün tespit edilemediği durumda araç sahibi sorumlu olmaktadır. Yargıtay, 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu⁶⁹ ek m. 3’te⁷⁰ belirtildiği üzere, aracın kiralınmasıyla kimliğin bildirildiği hallerde, kabahate konu fiile işleyen kişinin tescil plakası sahibi olmadığını kabul etmekte ve aracın

⁶⁹ Kimlik Bildirme Kanunu, Kanun Numarası: 1774, Kabul Tarihi: 26.06.1973, RG 11.07.1973/14591

⁷⁰ Kimlik Bildirme Kanunu ek m. 3: “Araç kiralama şirketlerinin sorumlu işleticileri ve yöneticileri, kiralanan araç bilgileri ile aracı kiralayanların kimlik bilgileri ve kira sözleşmesi kayıtlarını usulüne uygun şekilde günü gününe tutmak ve bu kapsamda mevcut bilgi, belge ve kayıtları genel kolluk kuvvetlerinin her an incelemelerine hazır bulundurmak zorundadırlar. Ancak araç kiralayanın kamu kurum veya kuruluşu olması hâlinde sadece kamu kurum veya kuruluşuyla yapılan sözleşme ile araç bilgileri sisteme kaydedilir.”

tescil plakası sahibi adına verilen idari para cezasının kaldırılması gerektiğini belirtmektedir⁷¹. Ancak bunun için aracı kiralayan kişinin ilgili Kanun'da öngörülen yükümlülüğünü yerine getirmesi aranmaktadır. Bu yükümlülüğün yerine getirilmediği durumlarda Yargıtay, tek başına kira sözleşmesinin varlığını yeterli görmediğinden araç sahibi hakkında verilen idari para cezasını hukuka aykırı bulmamaktadır⁷².

⁷¹ “İtiraz edenin, aracını kimliği belli bir şahsa kiraya verdiği, bu hususta aralarında bir sözleşme yapıldığı ve ihlal günü de aracın üçüncü bir şahsın zilyetliğinde olduğu, ayrıca bu durumun Emniyet Müdürlüklerince tutulan Kabis sistemine bildirildiği, dolayısıyla ihlali kendisinin gerçekleştirmemesi sebebiyle cezanın da kendisine kesilemeyeceği yönündeki itirazlarına dair; Araç kiralama şirketlerinin, 1774 Sayılı Kimlik Bildirme Kanunu kapsamında, araç kiralama tarihlerinden belli bir süre önce, belli tarihlerde kullanmak üzere araç kiralayan kişilerin açık kimlik bilgilerini, yasa da yer alan bilişim sistemine usulüne uygun biçimde kayıt yapmaları halinde; kiralama tarihleri içinde meydana gelebilecek trafik kural ihlallerini, o tarihte işletmecilerden araç kiralayan kişilerin yaptıkları kabul edilmelidir. Keza, Anayasa'nın "İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzel kişiliği" başlıklı 123. maddesi; "... idare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir." hükmünü amirdir. Dolayısıyla, 1774 Sayılı yasa gereği oluşturulan kiralık araç kimlik bildirme sistemini denetlemek ve takip etmekle yükümlü olan idarenin, trafik kural ihlalinin yapıldığı anda aracı süren ve varsa kiralayan kişinin kimliğini tespit etmekle ve bu sistem üzerinde usulüne uygun kaydedilen ve aracı kiralayan kişinin kimlik bilgisi esas alınarak idari para cezası tutanağı düzenlemekle de yükümlü olduğu değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, itirazı değerlendiren mahkemece, aracı kiraya veren işletmecinin itiraz gerekçeleri ve elindeki kira sözleşmesi ile internet sistemi çıktısının bir örneği, cezayı düzenleyen idareye gönderilmek suretiyle, itiraz konusu kira sözleşmesi ve tutanağın, sistemde kayıtlı kiralık aracı kullanan kişinin kimlik bilgileri hakkında bir araştırma yapılarak düzenlenip düzenlenmediği sorulmaksızın itirazın reddine karar verilmesinde isabet bulunmadığı anlaşılmakla..." bkz. Yargıtay 19 CD, 15686/6937, 18.09.2017 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 19 February 2021

⁷² “2918 Sayılı Kanun'un 51/2-a maddesi uyarınca idari para cezası uygulanmış ise de, muteriz vekilinin 11/10/2016 tarihli başvuru dilekçesinde belirttiği ve dosyasına sunduğu araç kiralama sözleşmesine göre, kabahatte kullanılan Opel Astra marka aracın..... isimli kişiye 08/09/2016-19/09/2016 tarihleri arasında kiraya verildiği, 09/09/2016 tarihinde idari para cezası karar tutanağında hız sınırının aşılması sebebiyle işlem yapıldığı,...) Kira sözleşmesinin tek başına aracın zilyetliğinin başka birisine geçtiğini göstermeyeceği, sadece kira sözleşmesine dayanılarak aracı kullanan kişinin tespitinin mümkün olmaması, kural ihlalinin olmadığına dair herhangi bir iddianın ileri sürülmemiş olması, aracı kullandığı iddia edilen kişinin bulunması halinde dahi kendi aleyhine beyanda bulunmamasının kuvvetle muhtemel olması ayrıca araç malikinin ihlali yapan kişiye ceza bedelini her zaman rücu edebileceğinin anlaşılmaması karşısında..." bkz. Yargıtay 19 CD, 8064/1302, 12.02.2020 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 19 February 2021

Yine de belirlemek gerekir ki yapılacak olan bu düzenlemeler, KTK m. 116/1’de yer alan hükmün Anayasa m. 38/4’e olan aykırılığını ortadan kaldırmak için yeterli olmayacaktır. Söz konusu öneriler doğrultusunda yapılacak olan değişikliklerle araç sahibinin masumiyetini ispatlaması kolaylaşsa da ispat yükünün hâlâ araç sahibi üzerinde olduğu bir gerçektir. Diğer yandan bir temel hak ve özgürlük olan masumiyet karinesinin sınırlandırılmasına ilişkin olarak Anayasa m. 13’te yer alan hükümlerin de mevcut olmadığı önemle ifade edilmelidir. Bu hükümde temel hak ve özgürlüklerin “*yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla*” sınırlandırılabilceği belirtilmektedir. Ancak Anayasa m. 38/4’te düzenlenen masumiyet karinesinin sınırlandırılmasına ilişkin Anayasa’da bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle KTK m. 116/1’de yer alan hükmün Anayasa’ya aykırı olduğu açıktır. Eğer kanun koyucu trafik güvenliğini sağlamak için bu tür bir sorumluluk rejimi öngörmek istiyorsa ya bunu Anayasa m. 38/4’e uygun bir şekilde yapmalı ya da Anayasa m. 38/4’te yer alan hükme istisna getirmelidir. Aksi takdirde her ne sebep ve her ne amaçla olursa olsun KTK m. 116/1’de yer alan hüküm, Anayasa m. 38/4’de yer alan masumiyet karinesine aykırı olmaya devam edecektir. Bizim görüşümüz mevcut hükümdeki Anayasa’ya aykırılığın giderilmesi için Anayasa’da değişiklik yapılması yerine, bu hükmün yürürlükten kaldırılması yönündedir.

Sonuç

KTK m. 116/1’de yer alan hükümde, araçla işlenen belirli kabahatler bakımından sorumluluk rejimi düzenlenmektedir. Buna göre ilgili kabahati işleyen kişinin yani sürücünün tespit edilemediği durumlarda, idari yaptırım araç sahibi hakkında uygulanmaktadır. Madde metninde her ne kadar “*sürücüsü tespit edilemeyen*” ibaresine yer verilmiş olsa da bu tespitin nasıl olacağı ve neleri kapsadığına ilişkin olarak özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Keza uygulamaya bakıldığında da çoğu zaman sürücünün tespit edilmesi amacıyla gereken araştırmaların yapılmadan, tutanağın doğrudan aracın tescil plakasına göre araç sahibi hakkında düzenlendiği görülmektedir. Bu bakımdan esasen istisnai olarak uygulanması gereken KTK m. 116/1’de yer alan hükmün genel bir hüküm niteliğine dönüştüğü ifade edilmelidir.

Masumiyet karinesine göre bir kişinin masum olduğunu ispatlama yükümlülüğü bulunmamaktadır. İspat yükümlülüğü her durumda sadece kamu otoritesine aittir. Ancak sürücünün tespit edilemediği durumlarda araç sahibi hakkında tutanağın düzenlenmesiyle birlikte ispat yükü artık araç sahibine geçmektedir. Bu durumda esasen kamu otoritesinin yapması gereken sürücünün tespitine ilişkin bu yükümlülük, cezalandırılmaktan kurtulmak isteyen araç sahibi tarafından yerine getirilmektedir. Oysaki kamu gücünü elinde bulunduran kamu otoritesi, ilgili kabahati işleyen kişinin kim olduğunu tespit etme kudretine sahiptir. Ancak personel sayısının azlığı, kamu düzeninin korunması ve trafik güvenliğinin sağlanması gibi gerekçeler ileri sürülerek kişiye masumiyetini ispatlama yükümlülüğü yüklenmektedir. Bu durum ise masumiyet karinesinin ihlali ne den olmaktadır.

Anayasa m. 13'te temel hak ve özgürlüklerin yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde yer alan sebeplere bağlı olarak sınırlandırılacağı belirtilmektedir. Masumiyet karinesinin düzenlendiği Anayasa m. 38/4'e bakıldığında herhangi bir sınırlama sebebine yer verilmediği görülmektedir. Bu durumda her ne sebeple olursa olsun masumiyet karinesine getirilen sınırlamalar Anayasa'ya aykırı olmaktadır. Bu bakımdan KTK m. 116/1'de yer alan sorumluluğun sınırlandırılması veya kişiye ispat yükünü daha kolay bir şekilde yerine getirmesi amacıyla kolaylıkların ve imkânların sağlanması da söz konusu hükmün Anayasa'ya aykırılığını ortadan kaldırmaya yeterli olmamaktadır. Bu nedenle masumiyet karinesine aykırı olan KTK m. 116/1'de yer alan hükmün yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2019 <<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019-bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf>> Erişim Tarihi 16 February 2020

Birtek F, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat (2nd edn, Adalet Yayınevi 2017)

Büyüktavşan MT, 'Kesinlik Sınırı Altındaki İdari Para Cezalarına Karşı İtiraz Yoluna Başvurulmamasının Cezai Konularda İki Dereceli Yargılanma Hakkı Bakımından İncelenmesi' (2018) (12) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 279-313

Doğan K, Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi ‘in dubio pro reo’ (2nd edn, Seçkin Yayıncılık 2018)

Feyzioğlu M, ‘Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ (1999) 48(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 135-163

Gedik D, Öğreti ve Yargısal İçtihatlar Işığında Ceza Muhakemesinde Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi (In Dubio Pro Reo) (1st edn, Adalet Yayınevi 2016)

Gölcüklü F, ‘İdari Ceza Müeyyideleri ve Bunlara Karşı Kanun Yolları’ (1963) 18(3) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 189-215

Haydar N, Susma Hakkı (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2019)

Hoşten Z, ‘Anayasa Mahkemesi ve AİHM Kararları Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı’ (2019) 14(156) Terazi Hukuk Dergisi 1544-1551

Özbek VÖ, Doğan K and Bacaksız P, Ceza Muhakemesi Hukuku (13th edn, Seçkin Yayıncılık 2020)

Özen M, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri (4th edn, Adalet Yayınevi 2019)

Sancakdar O, Önüt LB, DOĞAN EU, KASAPOĞLU TURHAN M and SEYHAN S, İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı (8th edn, Seçkin Yayıncılık 2019).

Şen E and ERYILDIZ S, Hukuka Giriş (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2019).

Şık H, ‘Suçsuzluk Karinesi’ (2012) (1) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 103-144

Tanrıvermiş A, Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2021)

Tezcan D, Sancakdar O, Erdem MR and Önok RM, İnsan Hakları El Kitabı (8th edn, Seçkin Yayıncılık 2019)

Tozman Ö, ‘Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları’ (2007) 11(3-4) Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 315-353

Türkiye Cumhuriyet Anayasası (Gerekçeli), (2nd edn, Anayasa Mahkemesi Yayınları 2019)

Türkiye Cumhuriyet Anayasası (Gerekçeli), (Anayasa Mahkemesi Yayınları 2019)

Ulutürk H, ‘Suçsuzluk Karinesi’ (2018) 13(171) Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 63-122

Ünver Y and Hakeri H, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt 1 (15th edn, Adalet Yayınevi 2019).

Yıldırım A, ‘Ceza Muhakemesinde Sorumluluk Karinelerinden Yararlanılması, Masumiyet Karinesini İhlal Eder mi?’ (2017) 12(130) Terazi Hukuk Dergisi 96-98

Yılmaz E, Hukuk Sözlüğü, (4th edn, Yetkin Yayınları 2010)

Yokuş Sevük H, ‘Soruşturma Evresine Hakim Olan İlkeler’ (2011) 3(21) Fasikül Hukuk Dergisi 13-29

